

Tussenrapport onderzoek bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen

Dialogic: dr. Max Kemman, dr. Tessel Blom, Pim Verhagen MSc,
Niels Nederlof MA, ir. Jasper Veldman

Oberon: Sanne Weijers MSc, dr. Eveline Schoevers,
Anniek van den Hurk MSc

Opdrachtgever:
Ministerie van Onderwijs,
Cultuur en Wetenschap,
directie Onderwijs en Stu-
diefinanciering

Publicatienummer:
2022.058.2244

Datum:
Utrecht, 9 december 2022

Inhoudsopgave

Samenvatting	3
1 Introductie.....	5
1.1 Achtergrond van het bestuursakkoord	5
1.2 Onderzoeksopzet	5
1.3 Onderzoeksmethode	8
1.4 Doel van dit rapport en leeswijzer	8
2 Overkoepelende aspecten van het bestuursakkoord	9
2.1 Probleemstelling en visie	9
2.2 Samenwerking en governance	9
2.3 Wetstrajecten.....	11
2.4 Financiële middelen.....	12
2.5 Uitdagingen in het algemeen	13
3 Actielijnen van het bestuursakkoord.....	14
3.1 Gezamenlijke actielijnen in het hbo en wo.....	14
3.2 Actielijnen in het hbo	19
3.3 Actielijnen in het wo.....	22
4 1-meting van het bestuursakkoord	30
4.1 Kwantitatieve ontwikkelingen aan lerarenopleidingen	30
4.2 Ervaringen en tevredenheid van studenten en zij-instromers.....	37
4.3 Beschikbaarheid indicatoren voor het meten van de effecten van het bestuursakkoord.....	40
5 Observaties en aandachtspunten	42
5.1 Observaties ten aanzien van de stand van het bestuursakkoord	42
5.2 Aandachtspunten voor het bestuursakkoord en onderzoek	43
Bijlage 1. Overzicht beoogde resultaten van het bestuursakkoord.....	45
Bijlage 2. Overzicht interviewrespondenten	48

Samenvatting

Het bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen is in oktober 2020 door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), de Vereniging Hogescholen (VH) en Universiteiten van Nederland (UNL) gesloten en heeft een looptijd tot en met 2023. Met het bestuursakkoord zetten de betrokken partijen in op meer flexibel en op maat opleiden van leraren door beter aan te sluiten bij de eerder opgedane kennis en ervaringen van aankomende leraren en op de beroepspraktijk.

Het bestuursakkoord bestaat uit de volgende 10 actielijnen:

1. Regionale allianties: intensiveren samenwerking hbo- en wo-lerarenopleidingen (hbo/wo).
2. Kennisdelen en samenwerken in het flexibiliseren van de lerarenopleidingen (hbo/wo).
3. Gezamenlijk ontwikkelen academische zij-instroomroute primair onderwijs (hbo/wo).
4. Harmonisering EVC- en vrijstellingenbeleid (hbo).
5. Flexibiliseren op basis van leeruitkomsten (hbo).
6. Alfa4all: maatwerkprogramma voor zij-instromers in de talen tekortvakken (wo).
7. Modularisering curriculum: in een leerwerktraject naar een eerstegraads bevoegdheid (wo).
8. Academische opleidingsroutes primair onderwijs (wo).
9. Leeruitkomsten: verkennen en ontwikkelen (wo).
10. Universitaire zij-instroom: verbeteren intake, toelating en aanbod (wo).

Het ministerie van OCW heeft Dialogic en Oberon gevraagd om onderzoek uit te voeren naar de voortgang en resultaten van het bestuursakkoord. Het onderzoek wordt in twee fasen uitgevoerd: fase 1 loopt van juni tot december 2022, fase 2 vindt plaats van mei 2023 tot februari 2024. Het voorliggend rapport betreft de tussenrapportage waarin verslag wordt gedaan van fase 1. Begin 2024 verschijnt de eindrapportage.

Voor dit onderzoek maken we gebruik van diverse onderzoeksmethoden om de stand van activiteiten en de effecten daarvan in kaart te brengen:

- Verkennende interviews met koepelorganisaties gehouden (n=20).
- Verdiepende interviews met lerarenopleidingen (n=21).
- Bronnenstudie van publicaties en werkdocumenten vanuit de verschillende werkgroepen, de VH en UNL.
- In kaart brengen van kwantitatieve indicatoren voor het bestuursakkoord op basis van data vanuit DUO, de UNL, de Loopbaanmonitor Onderwijs, de Nationale Studentenenquête en de Startmonitor.

Voor het eindrapport zullen case studies bij lerarenopleidingen worden uitgevoerd.

Conclusies in het kort

De toegenomen samenwerking en kennisdeling tussen hbo-lerarenopleidingen en ulo's wordt gezien als een belangrijke meerwaarde van het bestuursakkoord. In de negen gevormde regionale allianties en binnen diverse projecten wordt intensief samengewerkt. Veel actielijnen staan op het punt om aanbod aan studenten te genereren of zijn hiermee zeer recentelijk van start gegaan, waaronder de academische zij-instroomroutes primair onderwijs, de academische pabo, vakinhoudelijke cursussen voor alfa-tekortvakken en EVC-procedures. De

ervaringen van opleiders, studenten/zij-instromers en werkgevers moeten de komende periode opgedaan worden.

Veel lerarenopleidingen geven aan moeite te hebben om capaciteit te organiseren om de beoogde activiteiten uit te voeren. De doorlooptijd wordt als krap ervaren. De financiële middelen zijn over het algemeen toereikend voor de realisatie van ambities en doelstellingen van het bestuursakkoord. Een punt van aandacht is dat het bestuursakkoord impulsfinanciering beschikbaar stelt voor activiteiten die ook na afloop van het bestuursakkoord moeten doorlopen, waaronder EVC-assessments en de regionale allianties. Hoe deze activiteiten te blijven financieren is op dit moment nog niet duidelijk.

Voor regionale allianties geldt dat deze gewaardeerd worden, maar dat voor veel betrokkenen niet duidelijk is hoe verschillende programma's met regionale (en ook de landelijke) aanpakken zich tot elkaar verhouden. Het werken met (de principes van) leeruitkomsten lijkt nog veel vragen op te roepen bij zowel hbo-lerarenopleidingen als ulo's. Wat dit betekent en in welke mate dit aanpassingen van de opleiding vereist, wordt verschillend geïnterpreteerd.

Flexibilisering en maatwerk zijn (zeer) brede begrippen die het lastig maken te bepalen in welke mate het onderwijsaanbod (op landelijk niveau) geflexibiliseerd is.

Gesprekspartners verwachten dat het bestuursakkoord zal bijdragen aan het verlagen van de uitval van studenten, de verhoging van studiesucces en een betere aansluiting op de beroepspraktijk. Zij verwachten niet dat het bestuursakkoord (meetbare) invloed zal hebben op de instroomcijfers. Bovendien geven gesprekspartners aan te verwachten dat het bestuursakkoord een positieve bijdrage zal leveren aan de algemene tevredenheid van studenten met hun opleiding. Er is echter geen databron die specifiek inzicht geeft in de tevredenheid van studenten met de mate van flexibilisering. Dit kan ook niet achteraf bepaald worden aan de hand van de algemene tevredenheid van een student met zijn/haar opleiding, aangezien de mate van flexibilisering niet per opleiding bepaald kan worden op basis van publieke gegevens.

Het zal lastig zijn om kwantitatieve ontwikkelingen bij de lerarenopleidingen toe te schrijven aan het bestuursakkoord. Er zijn veel verschillende ontwikkelingen in het onderwijs en de arbeidsmarkt met verschillende invloeden op deelname van studenten aan lerarenopleidingen. Het is dan ook moeilijk te voorspellen of het bestuursakkoord voldoende basis biedt om tegemoet te komen aan het lerarentekort.

Aandachtspunten voor het bestuursakkoord

Gezien dit een tussenrapport betreft hebben we nog geen evaluerende conclusies en aanbevelingen. Voor de doorlooptijd van het bestuursakkoord zien we echter drie aandachtspunten waar mogelijk al op kan worden geacteerd:

1. Meer duidelijkheid hoe regionale allianties zich verhouden tot elkaar, de overkoepelende ambities van het bestuursakkoord (deels overlappend met de ambities voor de regionale allianties) en tot andere regionale en landelijke aanpakken kan van belang zijn om de regionale allianties effectief vorm te geven.
2. Meer duidelijkheid hoe de regionale allianties en EVC-assessments na afloop van het bestuursakkoord te financieren kan van belang zijn om commitment vanuit lerarenopleidingen te verkrijgen en vast te houden.
3. Houdt oog voor het gelijkwaardig betrekken van opleidingen van verschillende groottes en verschillende regio's.

1 Introductie

Het bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen is in oktober 2020 door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), de Vereniging Hogescholen (VH) en Universiteiten van Nederland (UNL) gesloten en heeft een looptijd tot en met 2023. Met het bestuursakkoord zetten de betrokken partijen in op meer flexibel en op maat opleiden van leraren door beter aan te sluiten bij de eerder opgedane kennis en ervaringen van aankomende leraren en op de beroepspraktijk.

Het ministerie van OCW heeft Dialogic en Oberon gevraagd om onderzoek uit te voeren naar de voortgang en resultaten van het bestuursakkoord. Het onderzoek wordt in twee fasen uitgevoerd: fase 1 loopt van juni tot december 2022, fase 2 vindt plaats van mei 2023 tot februari 2024. Het voorliggend rapport betreft de tussenrapportage waarin verslag wordt gedaan van fase 1. Begin 2024 verschijnt de eindrapportage.

1.1 Achtergrond van het bestuursakkoord

In het bestuursakkoord zijn drie categorieën ambities opgenomen: gezamenlijke ambities VH-UNL, ambities voor de hbo-lerarenopleidingen en ambities voor de universitaire lerarenopleidingen (ulo's). De VH en UNL hebben een verschillende insteek gekozen. De VH focust op het uitbreiden van het werken met leeruitkomsten naar alle hbo-lerarenopleidingen en harmoniseren van EVC- en vrijstellingenbeleid. De UNL heeft gekozen voor een aanpak met verschillende projecten waar verschillende coalities van ulo's in deelnemen.

Het bestuursakkoord bestaat uit de volgende 10 actielijnen:

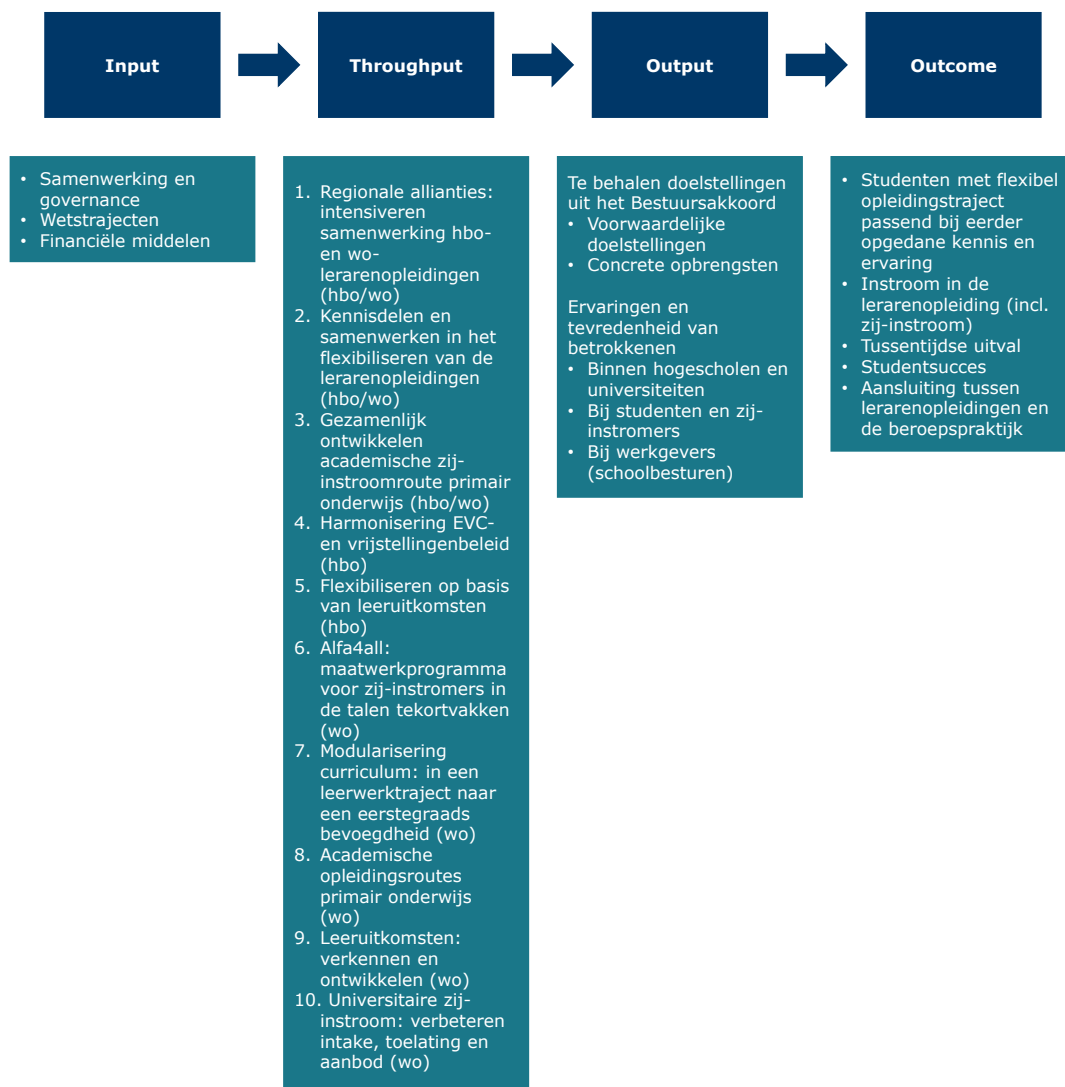
1. Regionale allianties: intensiveren samenwerking hbo- en wo-lerarenopleidingen (hbo/wo).
2. Kennisdelen en samenwerken in het flexibiliseren van de lerarenopleidingen (hbo/wo).
3. Gezamenlijk ontwikkelen academische zij-instroomroute primair onderwijs (hbo/wo).
4. Harmonisering EVC- en vrijstellingenbeleid (hbo).
5. Flexibiliseren op basis van leeruitkomsten (hbo).
6. Alfa4all: maatwerkprogramma voor zij-instromers in de talen tekortvakken (wo).
7. Modularisering curriculum: in een leerwerktraject naar een eerstegraads bevoegdheid (wo).
8. Academische opleidingsroutes primair onderwijs (wo).
9. Leeruitkomsten: verkennen en ontwikkelen (wo).
10. Universitaire zij-instroom: verbeteren intake, toelating en aanbod (wo).

Deze actielijnen zijn verder uitgewerkt in een set van 35 beoogde resultaten (zie Bijlage 1 voor een overzicht van alle beoogde resultaten). We maken onderscheid tussen doelstellingen die direct een resultaat vormen en doelstellingen die meer (rand)voorwaardelijk zijn voor flexibilisering. Voor dit tussenrapport staat centraal de voortgang en ervaringen in het proces op de 10 actielijnen en 35 beoogde resultaten.

1.2 Onderzoekopzet

In dit meerjarig onderzoek zullen de inzet van de middelen voor de lerarenopleidingen en initiatieven die voortvloeien uit het bestuursakkoord worden gemonitord en geëvalueerd. Voor de monitoring en evaluatie van het bestuursakkoord hanteren we het model van input,

throughput, output en outcome om de interventielogica (of de beleidstheorie) expliciet te maken (zie Figuur 1). In het onderzoek nemen we de financiële middelen, de in ontwikkeling zijnde wet- en regelgeving en aanpalende ontwikkelingen (*input*) als uitgangspunt. Het onderzoek brengt vervolgens vanuit die input in kaart óf en op welke manier de samenwerking tussen de lerarenopleidingen tot stand komt (of verder versterkt wordt) en welke activiteiten worden ondernomen om de beoogde resultaten te realiseren (*throughput*). Het onderzoek brengt vervolgens in kaart wat het directe resultaat is van deze activiteiten (*output*); in hoeverre worden de 35 beoogde resultaten gerealiseerd (op het daarvoor beoogde moment) en wat zijn de ervaringen en tevredenheid van de verschillende betrokkenen, te weten lerarenopleiders, studenten/zij-instroomers en werkgevers? Vervolgens gaat het onderzoek in op de uiteindelijke gewenste effecten (*outcome*): meer studenten volgen een flexibel opleidingstraject passend bij eerder opgedane kennis en ervaring, de instroom in de lerarenopleidingen (inclusief de zij-instroom) neemt toe, het aantal studenten dat voortijdig de opleiding afbreekt (uitval) vermindert, het aantal studenten dat de lerarenopleiding/zij-instroomtraject succesvol afrondt neemt toe. Figuur 1 geeft dit **analysemodel** schematisch weer.

Figuur 1. Analyse kader van het bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen.

Bij dit analysemodel horen de volgende onderzoeksvragen. We merken op dat nog niet alle onderzoeksvragen in dit tussenrapport aan bod komen.

Voorwaarden (input)

1. Hoe ziet de verdeling van de financiële middelen die zijn gekoppeld aan het bestuursakkoord eruit? Waar worden deze middelen voor ingezet en in hoeverre ervaren de betrokken partijen deze middelen als toereikend voor de realisatie van de doelen uit het bestuursakkoord?
2. Is het wetsvoorstel voor het werken met leeruitkomsten in het hoger onderwijs met ingang van collegejaar 2022-2023 in werking getreden?
3. Is het traject Zij-instroom in Beroep verankerd in de WHW per 2023?
4. Is het flexstuderen met ingang van studiejaar 2023/2024 wettelijk verankerd?
5. Is de educatieve module van de universitaire lerarenopleidingen wettelijk verankerd?
6. Zijn de uitkomsten van de Macrodoelmatigheidstoets (CDHO) en Toets Nieuwe Opleiding (NVAO) van de Educatieve Master Primair Onderwijs positief?
7. Welke aanpalende ontwikkelingen rond lerarenopleidingen en samen opleiden zijn van invloed op de realisatie van de beoogde resultaten van het bestuursakkoord?

Uitvoering (throughput)

8. Welke activiteiten worden ondernomen om de beoogde resultaten uit het bestuursakkoord te realiseren?
9. Hoe verloopt de samenwerking tussen hogescholen en universiteiten rond de ambities uit het bestuursakkoord?
10. Hoe heeft de samenwerking tussen hogescholen en universiteiten in de regionale allianties vorm gekregen? Wat ervaren de instellingen als opbrengst van de samenwerking in regionale allianties? Wat waren hierbij succes- en risicofactoren?

Resultaten (output)

11. In hoeverre zijn de 35 beoogde resultaten uit het bestuursakkoord gerealiseerd? Hoe is dat verdeeld naar voorwaardelijke doelstellingen en de concrete flexibiliseringsopbrengsten (evc's, leeruitkomsten, modularisering, academische opleidingsroute po en ontwikkeling/verbetering zij-instroom-routes)?
12. Wat zijn de ervaringen en tevredenheid van betrokkenen bij lerarenopleidingen met het ontwikkelproces richting meer flexibilisering binnen de opleidingen?
13. Wat zijn de ervaringen en tevredenheid van betrokkenen bij lerarenopleidingen met het maatwerk en de flexibiliteit van de opleidingstrajecten bij afloop van het bestuursakkoord?
14. Wat zijn de ervaringen en tevredenheid van studenten en zij-instromers met het maatwerk en de flexibiliteit van het opleidingstraject?
15. Wat zijn de ervaringen en tevredenheid van werkgevers met de aansluiting van vernieuwde opleidingstrajecten aan de beroepspraktijk?

Effecten (outcome)

16. Wat is de ontwikkeling in de instroom in de lerarenopleiding (incl. ZIB)?
17. Wat is de ontwikkeling in het aantal studenten in de lerarenopleiding met een flexibel opleidingstraject (passend bij eerdere kennis en ervaring)?
18. Wat is de ontwikkeling in de tussentijdse uitval in de lerarenopleiding?
19. Wat is de ontwikkeling in het studentsucces in de lerarenopleiding (diplomering, duur, resultaten)?
20. Wat is de ontwikkeling in de aansluiting tussen lerarenopleiding en de beroepspraktijk?

1.3 Onderzoeksmethode

Voor dit onderzoek maken we gebruik van diverse onderzoeksmethoden om de stand van activiteiten en de effecten daarvan in kaart te brengen:

- **Verkennde interviews met koepelorganisaties:** om in eerste instantie een scherper beeld te krijgen van het bestuursakkoord zijn interviews gehouden met 20 betrokkenen. Dit betroffen vertegenwoordigers van koepelorganisaties. Voor een overzicht van gesprekspartners zie Bijlage 2.
- **Bronnenstudie:** om de activiteiten en resultaten van het bestuursakkoord op te halen analyseerden we publicaties en werkdocumenten vanuit de verschillende werkgroepen, VH en UNL.
- **Verdiepende interviews met lerarenopleidingen:** om de ervaringen met activiteiten en de ervaren effecten te analyseren zijn interviews gehouden met 21 betrokkenen. Dit betroffen vertegenwoordigers bij lerarenopleidingen, waarbij we per actielijn twee interviews hebben gehouden. Voor een overzicht van gesprekspartners zie Bijlage 2.
- **Kwantitatieve indicatoren:** om de kwantitatieve effecten van het bestuursakkoord in kaart te brengen en te monitoren zijn verschillende databronnen geanalyseerd, waaruit indicatoren worden geselecteerd voor monitoring.

Voor het volgende rapport worden deze onderzoeksstappen herhaald en bovendien aangevuld met:

- **Case studies:** om een diepgaander beeld te krijgen van de implementatie van het bestuursakkoord in lerarenopleidingen zullen we een viertal case studies selecteren waarbij we documentatie van de opleiding analyseren, groepsinterviews organiseren met opleiders/begeleiders en deelnemers (studenten/zij-instromers) en interviews houden met vertegenwoordigers van scholen waar deelnemers stage lopen of werken.

1.4 Doel van dit rapport en leeswijzer

Binnen dit onderzoek zijn twee rapporten voorzien, dit tussenrapport en een eindrapport begin 2024. Dit tussenrapport geeft de tussenstand van het bestuursakkoord weer; we zullen daarom in dit rapport geen evaluerende conclusies verbinden aan de onderzoeksresultaten. In plaats daarvan beschrijft dit rapport de huidige status en ervaringen met activiteiten in het bestuursakkoord.

In hoofdstuk 2 beschrijven we de overkoepelende aspecten en de *input* van het bestuursakkoord. In hoofdstuk 3 beschrijven we de status van de actielijnen van het bestuursakkoord en de activiteiten en ervaringen daarbinnen (*throughput en output*). In hoofdstuk 4 rapporteren we een 1-meting van de kwantitatieve indicatoren van het bestuursakkoord ter vergelijking met de 2-meting in het eindrapport (*outcome*).¹ In hoofdstuk 5 vatten we ten slotte enkele observaties samen en identificeren we aandachtspunten voor het verdere verloop van het bestuursakkoord en het vervolg van het onderzoek richting eindrapport.

¹ Er is voor het bestuursakkoord geen 0-meting uitgevoerd. Het onderzoek zal zich daarom beperken tot een 1-meting en 2-meting die inzicht geven in de ontwikkeling van (effecten van) het bestuursakkoord.

2 Overkoepelende aspecten van het bestuursakkoord

In dit hoofdstuk beschrijven we de overkoepelende aspecten van het bestuursakkoord en de benodigde input voor uitvoering. In paragraaf 2.1 gaan we kort in op de visie die ten grondslag ligt aan het bestuursakkoord. In paragraaf 2.2 beschrijven we de samenwerking tussen OCW, VH en UNL en de governance die is ontworpen voor het bestuursakkoord. In paragraaf 2.3 gaan we in op de beoogde wetstrajecten. In paragraaf 2.4 beschrijven we de financiële middelen voor uitvoering. Ten slotte beschrijven we in paragraaf 2.5 enkele algemene uitdagingen in de uitvoering die we hebben opgehaald in de interviews.

2.1 Probleemstelling en visie

Het bestuursakkoord start vanuit de vaststelling dat het onderwijs kampt met een groeiend personeelstekort. Hoewel dit personeelstekort per regio kan verschillen, stelt het bestuursakkoord dat voor het hele land geldt dat er te weinig studenten starten aan de lerarenopleiding om de grote hoeveelheid leraren die met pensioen gaat op te vangen en dat uitval in de lerarenopleidingen moet worden tegengegaan. Daarnaast bestaat bovendien de kwalitatieve ambitie om meer academisch en master opgeleide docenten aan te trekken in het primair en voortgezet onderwijs. De positieve vaststelling is dat volwassenen met werkervaring in toenemende mate geïnteresseerd zijn in een overstap (zij-instroom) naar het onderwijs. De Inspectie van Onderwijs stelt echter vast dat er nog veel verbetering mogelijk (en nodig) is wat betreft maatwerk voor zij-instromers en deeltijders in zowel de programmering als organisatie van de lerarenopleidingen.² Zodoende stelt het bestuursakkoord dat veranderingen in de lerarenopleidingen, zowel in de deeltijd als de voltijd, nodig zijn om de toestroom aan zij-instromers aan te kunnen en te voorkomen dat zij onnodig uitvallen.

OCW, VH en UNL delen hiervoor de visie voor 2025 bestaande uit vier kernonderdelen:

1. Iedereen die leraar wil en kan worden, kan een gepersonaliseerd traject volgen.
2. Met het starten van een lerarenopleiding start ook een doorgaande leerlijn in de ontwikkeling van de leraar.
3. Er is een structurele dialoog tussen scholen en lerarenopleidingen, waarbij ook de beroepsgroep wordt betrokken.
4. Lerarenopleidingen werken samen om potentiële leraren een zo passend mogelijk opleidingsaanbod te bieden, afgestemd op hun ontwikkelbehoeften.

De activiteiten van het bestuursakkoord dragen bij aan het realiseren van deze visie voor 2025.

2.2 Samenwerking en governance

Het bestuursakkoord betreft een akkoord tussen OCW, UNL en de VH. Hierin is het ministerie van OCW verantwoordelijk voor de randvoorwaarden van uitvoering; verstrekking van de financiële middelen (zie paragraaf 2.4) en werk aan verankering in wetgeving (zie paragraaf 2.3). UNL coördineert de activiteiten van de ulo's op de actielijnen specifiek voor het wo. De

² Inspectie van het onderwijs (2019). Maatwerk voor aankomende leraren. Een onderzoek naar maatwerk in deeltijdopleidingen.

VH coördineert de activiteiten van de hbo-lerarenopleidingen op de actielijnen specifiek voor het hbo.

Voor de uitvoering van haar actielijnen heeft de **UNL** de verantwoordelijkheden belegd bij het samenwerkingsverband van de universitaire lerarenopleidingen: de Interuniversitaire Commissie Lerarenopleidingen (ICL).³ De ICL bestaat uit een kamer voor de opleidingen tot leraar in het basisonderwijs (ICL PO) en een kamer voor opleidingen tot leraar in het voortgezet onderwijs (ICL VO). Vertegenwoordigers van beide kamers vormen samen met medewerkers van de UNL een zogenaamde regiegroep. De regiegroep coördineert projectgroepen die per actielijn uit het bestuursakkoord projecten uitvoeren. Per actielijn zijn projectgelden beschikbaar gemaakt die door de projectgroepen besteed worden. Besluitvorming vindt plaats in de Bestuurlijke Werkgroep Leraren (BWL) van de UNL, op basis van advies van de regiegroep.

Voor de uitvoering van haar actielijnen heeft de **VH** een kerngroep waarin alle typen lerarenopleidingen zijn vertegenwoordigd.⁴ De kerngroep was betrokken bij het opstellen van het bestuursakkoord en heeft de werkgroepen voor de hbo-actielijnen samengesteld. Voor de dagelijkse aansturing is een projectmanagementteam (PMT) aangesteld, welke na het vastleggen van het bestuursakkoord in het leven is geroepen. Het PMT organiseert de werkgroepen, de leden van het PMT zijn daarbij de portefeuillehouders van de werkgroepen. Het programmabureau 10voordeleraar⁵ verleent ondersteuning aan de kerngroep, het PMT en de werkgroepen. De VH heeft daarnaast klankbordgroepen voor feedback vanuit het werkveld georganiseerd. Besluitvorming vindt vervolgens meestal plaats in de Stuurgroep Lerarenopleidingen. In sommige gevallen worden besluiten tot uitvoering en implementatie in de instellingen genomen op de algemene vergadering van bestuurders van de lerarenopleidingen.

De **regionale allianties** kennen hierbij hun eigen governance als specifieke samenwerking tussen een aantal hbo-lerarenopleidingen en ulo's (zie paragraaf 3.1.1). Hierbij is een gedeeld penvoerderschap gedefinieerd tussen een hogeschool en een universiteit, waarbij de penvoerders de budgetten (komend vanuit respectievelijk VH en UNL, zie paragraaf 2.4) beheren.

Hoewel UNL en VH de concrete uitvoering van actielijnen parallel aan elkaar uitvoeren, gebeurt dit met regelmatige onderlinge afstemming. Bovendien werken de regiegroep en het PMT samen op gezamenlijke ambities van het bestuursakkoord, waaronder de regionale allianties (zie paragraaf 3.1.1), academische zij-instroom primair onderwijs (zie paragraaf 3.1.3) en projecten op flexibiliseren van de lerarenopleidingen (zie paragraaf 3.1.2) zoals professionalisering lerarenopleiders en netwerk flexibilisering. In de interviews wordt veelvuldig aangegeven dat deze intensieve samenwerking tussen het hbo en het wo een belangrijke (zo niet de belangrijkste) meerwaarde van het bestuursakkoord betreft. Waar lerarenopleidingen voorheen nog wel eens in concurrentie met elkaar stonden (onder meer vanwege bekostigingssystematiek), wordt door gesprekspartners aangegeven dat lerarenopleidingen nu sterker afstemmen hoe zij complementair aan elkaar zijn en waar nodig middelen gezamenlijk kunnen inzetten. Dit maakt het gehele systeem van lerarenopleidingen volgens hen efficiënter en voorkomt dat lerarenopleidingen gedeelde problemen afzonderlijk proberen op te lossen.

³ [Over ons - Universitaire aanpak lerarentekort](#)

⁴ [Organisatie — Leraren voor morgen](#)

⁵ [Programma 10voordeleraar](#)

2.3 Wetstrajecten

In het bestuursakkoord is afgesproken dat OCW zich inzet voor de juridische en beleidsmatige randvoorwaarden voor de resultaten van het bestuursakkoord. Zo moet voorkomen worden dat in experimenten of actielijnen aanpassingen in de lerarenopleidingen worden doorgevoerd die door gebrek aan juridische verankering na het bestuursakkoord weer moeten worden teruggedraaid. Hiervoor loopt een aantal trajecten.

Het werken met of conform de principes van **leeruitkomsten** (namelijk leerwegonafhankelijk ontwikkelingsgericht toetsen) wordt in het bestuursakkoord verder uitgewerkt en geïmplementeerd op hbo-lerarenopleidingen (zie paragraaf 3.2.2) en ulo's (zie paragraaf 3.3.4). In juni 2021 is OCW een consultatie gestart voor het wetsvoorstel experimenten leeruitkomsten om de uitgangspunten van het experiment te verankeren in de Wet op hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW).⁶ In mei 2022 heeft ook de Raad van State gereageerd op dit wetsvoorstel.⁷ De Raad van State stelde zich hierbij zeer kritisch op ten aanzien van het voorstel om het experiment leeruitkomsten, dat betrekking had op deeltijdsopleidingen bij hogescholen, uit te breiden naar de voltijdsopleidingen en naar universiteiten. OCW heeft hierop in juni gereageerd door het wetsvoorstel aan te passen naar verankering van leeruitkomsten voor deeltijd- en duale opleidingen in het hbo en wo in februari 2023.⁸ Uitbreiding naar de voltijdsopleidingen behoort daarbij nog steeds tot de ambities, maar wordt uitgesteld voor nadere uitwerking in relatie tot een nog nader te ontwikkelen visie op flexibilisering en Leven Lang Ontwikkelen (LLO); hierover wordt voor de zomer 2023 uitsluitsel verwacht.

In het bestuursakkoord schrijft OCW het voornemen om **zij-instroom in het beroep** (ZiB) met een wetsvoorstel per 2023 in te bedden in de WHW. In de werkagenda Samen voor het beste onderwijs⁹ is opgenomen dat er echter twee scenario's mogelijk zijn. Ten eerste, met een wetsvoorstel inbedden. Het tweede scenario is om de route te verbeteren via de subsidieregeling zij-instroom¹⁰. Uit onze gesprekken met betrokkenen blijkt dat er nog geen definitieve keuze tussen deze scenario's is gemaakt, maar dat OCW nog actief verkent welke behoeften bestaan.

Met het wetsvoorstel **educatieve module** wordt het experiment educatieve module (gestart in 2016) verankerd in de WHW en de WVO 2020.¹¹ Ook worden er enkele andere aangelegen wijzigingen op het gebied van de lerarenopleiding doorgevoerd, zoals de verbreding van het recht op studiefinanciering voor de kopopleiding (hbo-lerarenopleidingen) en het mogelijk maken van een verklaring afgelegde vakken en opgedane bekwaamheid. Het experiment is meermaals verlengd; voor de behandeling van het wetsvoorstel is nog geen datum bekend. Betrokkenen geven aan dat het uitblijven van wettelijke verankering voor onzekerheid bij de

⁶ [Consultatie Wet leeruitkomsten hoger onderwijs \(internetconsultatie.nl\)](https://internetconsultatie.nl/)

⁷ [Wet leeruitkomsten hoger onderwijs - Raad van State](#)

⁸ Directie wetgeving en juridische zaken (17 juni 2022). Voorstel van wet tot wijziging van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek houdende de verankering van eenheden van leeruitkomsten in die wet (Wet leeruitkomsten hoger onderwijs).

⁹ Ministerie van OCW, PO-raad, VO-raad, MBO-raad, UNL, VH (2022, juni). Werkagenda Samen voor het beste onderwijs.

¹⁰ [Regeling subsidie zij-instroom - BWBR0039459 \(overheid.nl\)](#)

¹¹ [Wijziging van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek, de Wet studiefinanciering 2000 en de Wet voortgezet onderwijs 2020 houdende de verankering van het experiment educatieve module en enkele andere aangelegen wijzigingen op het gebied van de lerarenopleiding | Tweede Kamer der Staten-Generaal](#)

ulo's zorgt en vertraging bij het uitvoeren van (met name) de projecten modularisering curriculum (zie paragraaf 3.3.2) en universitaire zij-instroom (zie paragraaf 3.3.5).

Ten slotte is in het bestuursakkoord de ambitie geformuleerd om na het advies van de commissie **Onderwijsbevoegdheden** te bezien welke effecten een herziening van het bevoegdhedenstelsel heeft op de opleidingen en of er aanpassingen nodig zijn in de wetgeving. De commissie heeft in januari 2021 echter een voorzittersverslag gepubliceerd waarin werd aangegeven dat binnen de commissie geen overeenstemming kon worden bereikt en dat de commissie daarom haar opdracht teruggaf.¹² In de werkagenda van het Onderwijsakkoord¹³ van juni 2022 is in navolging een actielijn *Optimaliseren van het bevoegdhedenstelsel* opgesteld, welke nog verder uitgewerkt wordt. Het is hierbij nog niet duidelijk in welke mate resultaten wettelijke aanpassingen vereisen en wat dit zal betekenen voor de lerarenopleidingen. Onderdeel van de actielijn is om in het eerste kwartaal van 2023 te starten met twee à drie experimenten op bestaande knelpunten rondom bevoegdheden om te bepalen of hierbij gewenste wettelijke aanpassingen duidelijk worden.

2.4 Financiële middelen

Over de gehele doorlooptijd van het bestuursakkoord stelt OCW in totaal €22 miljoen beschikbaar voor de (impuls)financiering van werkzaamheden, specifiek voor de trajecten rondom leeruitkomsten, EVC- en vrijstellingenbeleid en zij-instroom en overstaptrajecten. Hiervan wordt 70% beschikbaar gesteld aan het hbo en 30% aan het wo. De middelen worden verdeeld via begrotingen opgesteld onder verantwoordelijkheid van de VH (voor het hbo) en de UNL (voor het wo). Tabel 1 geeft een overzicht van de middelen over de jaren zoals begroot in het bestuursakkoord.

Tabel 1. Beschikbare financiële middelen in miljoenen euro's voor werkzaamheden binnen het bestuursakkoord.

	2020		2021		2022		2023	
Totaal beschikbare middelen	3		8		8		3	
Verdeling hbo/wo	HBO	WO	HBO	WO	HBO	WO	HBO	WO
	2,1	0,9	5,6	2,4	5,6	2,4	2,1	0,9
1. Ontwikkeling en implementatie leeruitkomsten en flexibele curricula	1,4	0,6	4,2	1,8	4,2	1,8	1,4	0,6
2. Toelating, toegankelijkheid & ontwikkeling en waardering EVC	0,7	0,3	0,7	0,3	0,7	0,3	0,35	0,15
3. Inbedding en verbetering zij-instroom en overstaptrajecten			0,7	0,3	0,7	0,3	0,35	0,15

Gesprekspartners geven aan dat de beschikbare financiële middelen over het algemeen toereikend zijn voor het realiseren van de ambities en doelstellingen van het bestuursakkoord. Enkele actielijnen zien uitdagingen met betrekking tot de beschikbare financiële middelen, dit werken we uit in hoofdstuk 3.

¹² Commissie Onderwijsbevoegdheden (januari 2021). Hoge lat, lagere drempels.

¹³ Ministerie van OCW (juni 2022). Werkagenda Samen voor het beste onderwijs.

2.5 Uitdagingen in het algemeen

In de verschillende interviews zijn een aantal uitdagingen opgehaald die worden ervaren over meerdere actielijnen dan wel voor het gehele bestuursakkoord van toepassing zijn.

Verschillende uitdagingen houden verband met **capaciteit en doorlooptijd**. De grootste uitdaging die ervaren wordt is namelijk gebrek aan capaciteit die benodigd is om werkzaamheden uit te voeren (en dus middelen te besteden). De werkzaamheden dienen uitgevoerd te worden door lerarenopleidingen bovenop hun reguliere taken. Hierop geven verschillende gesprekspartners aan dat zij hiervoor beperkt ruimte hebben en in sommige gevallen nieuw personeel moeten aannemen. Dit leidt ook tot de tweede uitdaging, namelijk de doorlooptijd. Verschillende gesprekspartners geven hierbij aan dat het tijd kost om van een plan in een bestuursakkoord te komen tot een vacature en vervolgens een volwaardige uitvoering en besteding van middelen. Hierbij moet ook opgemerkt worden dat het bestuursakkoord in oktober van 2020 is gesloten; bij het werven van nieuw personeel kan het dan tot halverwege 2021 duren voordat men daadwerkelijk kan aanvangen met activiteiten. Het bestuursakkoord werd ook in korte tijd gesloten, er was dus geen tijd om te anticiperen op activiteiten en vooruitlopend op het bestuursakkoord personeel te werven. Bovendien moet hierbij opgemerkt worden dat de uitvoering van het bestuursakkoord gedurende de COVID-19-pandemie plaatsvond, wat invloed kan hebben gehad op de snelheid van inwerken van personeel en opbouwen van samenwerkingen. Een derde uitdaging is dat het bestuursakkoord impulsfinanciering beschikbaar stelt voor activiteiten die ook na afloop van het bestuursakkoord moeten doorlopen, denk aan de regionale allianties of EVC-assessments. Hoe deze activiteiten te behouden en bestendigen na afloop van het bestuursakkoord is daarbij nog niet altijd duidelijk.

Een ander aspect dat gesprekspartners aangeven als uitdaging is dat VH en UNL een **verschillende verdeling van middelen** aanhouden. Daarbij heeft VH ervoor gekozen om de middelen te verdelen over de hogescholen, terwijl UNL heeft gekozen voor een verdeling van middelen over actielijnen. Dit leidt tot variërende mogelijkheden voor lerarenopleidingen om bij te dragen aan (gedeelde) actielijnen. Dit leidt er ook toe dat in een aantal verbanden een ulo gedeeld penvoerder is als ontvanger van UNL-middelen, terwijl de ulo in de praktijk een relatief kleine rol speelt in de uitvoering.

Een complexiteit bij de uitvoering van het bestuursakkoord (en ook voor ons onderzoek) is dat **flexibilisering en maatwerk** zeer brede termen zijn die het lastig maken te bepalen in welke mate onderwijsaanbod daadwerkelijk flexibel is. Dit leidt tot discussies over het werken met leeruitkomsten als concrete vorm van flexibilisering, terwijl kleine opleidingen die gezien hun beperkte aantal studenten (minder dan vijf per jaar) aangeven per definitie maatwerk te leveren.

Ten slotte geven verschillende gesprekspartners aan dat het **lerarentekort** een breder maatschappelijk probleem is dat niet alleen opgelost kon worden door veranderingen in hoe studenten lerarenopleidingen doorlopen. Aanpalende discussies omtrent het imago van het beroep, waardering en beloning van leraren, de bevoegdhedenstructuur en regionale verschillen zoals huizenprijzen en krimpregio's dragen alle op verschillende wijzen bij aan het lerarentekort. Het is dan ook de vraag of eventuele ontwikkelingen op het gebied van het lerarentekort later toegeschreven kunnen worden aan het bestuursakkoord.

3 Actielijnen van het bestuursakkoord

In dit hoofdstuk beschrijven we per actielijn het doel, de uitgevoerde activiteiten, de stand van zaken ten aanzien van de beoogde resultaten en een reflectie van gesprekspartners op het verloop van de actielijn. De informatie is gebaseerd op de analyse van ontvangen documenten en de uitgevoerde interviews. In paragraaf 3.1 beschrijven we de gezamenlijke actielijnen in het hbo en wo. In paragraaf 3.2 beschrijven we de actielijnen in het hbo. In paragraaf 3.3 beschrijven we ten slotte de actielijnen in het wo.

3.1 Gezamenlijke actielijnen in het hbo en wo

3.1.1 Regionale allianties: intensiveren samenwerking hbo- en wo-lerarenopleidingen

Doel

Het realiseren van regionale allianties (tenminste twee) is een van de ambities uit het bestuursakkoord. In de regionale allianties bundelen de lerarenopleidingen van hogescholen en universiteiten hun krachten om: 1) tegemoet te komen aan de urgente vraag naar voldoende goed opgeleide leraren, 2) beter gebruik te maken van elkaars expertise en 3) potentiële leraren een zo helder, flexibel en passend mogelijk opleidingsaanbod te bieden.¹⁴ Er zijn inmiddels zeven regionale en twee bovenregionale allianties gevormd. De zeven regionale allianties zijn: 1) Alliantie Lerarenopleidingen Metropoolregio Amsterdam (ALMA), 2) Educatieve Alliantie Zuid-Holland (EAZH), 3) Noordelijke Educatieve Alliantie (NEA), 4) Oost Werkt, 5) Regionale Alliantie Zuidoost-Nederland (RA-ZON), 6) Utrecht Leert OpleidersAlliantie (ULO) en 7) Zuidelijke Educatieve Alliantie (ZEA). De twee bovenregionale allianties zijn: 1) Groene Educatieve Alliantie (GEA) en 2) Educatieve Levensbeschouwelijke Alliantie (ELA). Het bovenregionale karakter van de twee bovenregionale allianties hangt samen met het feit dat de allianties zich richten op lerarenopleidingen die voor het hele land opleiden. Beide allianties werken samen met een regionale alliantie; GEA werkt samen met RA-ZON en ELA met ULO. Binnen de allianties wordt daarnaast samengewerkt met scholen, leraren, gemeenten en bedrijfsleven. In de allianties werken lerarenopleidingen gezamenlijk aan: a) beter afgestemde, deels geïntegreerde en flexibele opleidingsroutes voor specifieke doelgroepen, waaronder de academische pabo; b) professionalisering van lerarenopleiders; c) het ontwikkelen van leeruitkomsten voor eerstegraads lerarenopleidingen; d) de begeleidingssystematiek en didactiek voor volwassenen; e) onderwijsontwikkeling en onderwijsonderzoek (aansluitend op de adviezen voor een versterkte kennisinfrastructuur in het onderwijs).¹⁵ Wat betreft activiteiten b-d zien we veel overlap met de landelijke aanpak binnen het bestuursakkoord; dit roept de vraag op wat de meerwaarde is van regionale aanpak tegelijk met een landelijke aanpak. Het risico van deze overlap is dat het wiel opnieuw wordt uitgevonden.

De vorm en inhoud van de regionale allianties verschillen, afhankelijk van de opgaven en behoeften in de regio.¹⁶ In deze paragraaf gaan we niet specifiek in op de resultaten per alliantie, maar schetsen we een overkoepelend beeld van de stand van zaken van deze actielijn.

¹⁴ OCW, VH, VSNU (2020). Bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen.

¹⁵ Bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen.

¹⁶ Zie [Lerarenvoormorgen.nl](https://www.lerarenvoormorgen.nl). Op de [website van de VH](https://www.vh.nl) is per alliantie een uitgebreide beschrijving te vinden (o.a. over deelnemers, verzorgingsgebied, ambitie/doelstelling, speerpunten en partners).

Activiteiten

In de periode 2021-2022 hebben de negen allianties hun projectplannen uitgewerkt, waarin ze verduidelijkten wat ze willen bereiken en hoe ze dat willen bereiken, hoe ze kennisdeling organiseren, hoe ze bestuurd worden en op welke wijze ze voortgang rapporteren. De allianties NEA en ULOA namen hierbij een bijzondere positie in. Doordat zij al in 2020 zijn gestart, waren zij al vele stappen verder in de uitwerking van het projectplan. Ook beschikten ze reeds over basisfinanciering (enige subsidie uit andere bronnen + eigen middelen).¹⁷ In februari en maart 2022 vonden meerdere peerreviewsessies plaats, waarbij de allianties elkaars concept- en definitieve projectplannen beoordeelden. Momenteel worden de projectplannen uitgevoerd.

Verder worden drie keer per jaar kennisdelingssessies georganiseerd met de VH, UNL en de allianties.¹⁸ Ook is er doorgaans drie à vier maal per jaar bestuurlijk overleg van de allianties over de strategische planning, komt een kernteam maandelijks samen om de operationele werkzaamheden op te volgen en zijn diverse werkgroepen ingericht die verantwoordelijk zijn voor het uitzetten van de concrete projecten.¹⁹

Stand van zaken

Inmiddels is het beoogde resultaat voor de actielijn regionale allianties zoals opgenomen in het bestuursakkoord – namelijk dat er in 2022 op in ieder geval twee plekken regionale lerarenallianties zijn gevormd – behaald. De hbo- en wo-lerarenopleidingen hebben immers negen (boven)regionale allianties opgericht om de samenwerking tussen lerarenopleidingen te versterken. In maart en april 2021 is een brede uitvraag gedaan waarop voorstellen voor regionale allianties konden worden ingediend. Hierbij is door de VH en UNL afgesproken dat de honorering van voorstellen niet beperkt blijft tot twee of drie, maar dat bij meer voorstellen de beschikbare middelen gelijk over het aantal allianties verdeeld worden. Dit heeft (bottom-up) geleid tot negen allianties.

De regionale allianties verschillen in hun doelstellingen. Zo zijn er allianties die inzetten op diverse opleidingstrajecten om meer zij-instromers aan te trekken of om zittende leraren nieuwe onderwijsbevoegdheden te laten behalen. Andere allianties zetten in op het optimaliseren van assessments zodat de student een juiste opleidingsroute vindt binnen het bestaande aanbod. Een voorbeeld hiervan is de Noordelijke Educatieve alliantie, die bijvoorbeeld werkt met een bovenregionaal assessmentcentrum voor zij-instromers.²⁰ Verder zijn sommige allianties complex samengesteld en bevatten ze veel partners. Daardoor ging in eerste instantie veel aandacht uit naar wederzijdse kennismaking en afstemming. Een positief effect is echter dat men elkaar hierdoor wel beter heeft weten te vinden. De regionale allianties verschillen in hoe ver ze zijn in de uitwerking van de samenwerking.

Reflectie

Uit zowel documenten als gesprekken volgt dat het regionale karakter van de allianties voor de nodige frictie zorgt. Allereerst bestaat er bij de regionale allianties enige verwarring over de verhouding van de regionale allianties ten opzichte van (1) landelijke ontwikkelingen en (2) andere regionale samenwerkingsverbanden. Wat betreft (1) is het voor de regionale allianties bijvoorbeeld onduidelijk hoe de ambitie van OCW omtrent het creëren van

¹⁷ Lerarenvoormorgen.nl

¹⁸ Gespreksverslag kennisdelingssessie regionale allianties.

¹⁹ Desplenter, L. (2022, 5 april). Voorzittersverslag Peerreview Projectplannen allianties.

²⁰ Wiersma, D, & Dijkgraaf, R. (2022, 21 oktober). Kamerbrief update lerarenstrategie primair en voortgezet onderwijs.

educatieve regio's²¹ zich tot de regionale allianties verhoudt. Is de regionale alliantie bijvoorbeeld een voorloper van de educatieve regio? Wat betreft (2) zijn er naast de regionale allianties ook de SO&P samenwerkingsverbanden (Samen Opleiden & Professionaliseren) en de RAP-regio's (Regionale Aanpak Personeelstekort), waarmee de regionale allianties in verschillende mate samenwerken.²² Ook hierbij heerst enige onduidelijkheid over hoe de regionale allianties zich tot deze samenwerkingsverbanden verhouden. Gesprekspartners geven derhalve aan behoefte te hebben aan duidelijkheid over de regionale infrastructuur. In de Werkagenda Samen voor het beste onderwijs wordt uitgesproken om uiterlijk in oktober 2022 een agenda te hebben opgesteld om tot één regionale infrastructuur te komen die bovenstaande regionale initiatieven verbindt.²³

Ten tweede zijn allianties samengesteld uit partners die elkaars collega's zijn, maar ook op sommige vlakken elkaars concurrenten; ze vissen immers uit dezelfde vijver. Dit vraagt om gepaste strategische acties die concurrentie overstijgen.

Ten derde geven gesprekspartners aan dat zij onzekerheid ervaren met betrekking tot de financiering van de regionale allianties en zich gedwongen voelen tot het voeren van subsidiëgedreven beleid. Volgens hen overstijgen de regionale allianties het bestuursakkoord doordat zij niet enkel op flexibilisering van lerarenopleidingen focussen, maar veel breder zijn opgezet met uiteindelijk doel om voldoende goede leraren op te leiden. Tijdelijke middelen passen volgens hen daarom niet bij een structureel probleem als het lerarentekort. Langetermijn kaders en stabiliteit zouden volgens hen zeer welkom zijn. Gesprekspartners uiten namelijk de hoop dat de regionale allianties voortduren na afloop van het bestuursakkoord, maar uiten de zorg dat dit (deels) afhankelijk is van beschikbare financiële middelen.

3.1.2 Kennisdelen en samenwerken in het flexibiliseren van de lerarenopleidingen

Doel

Met het doel om iedere student maatwerk te kunnen leveren, zijn hogescholen en universiteiten bezig om gezamenlijk structurele kennisdeling en samenwerking vorm te geven. De hbo- en universitaire lerarenopleidingen voeren gezamenlijk al een aantal projecten uit. Zij hebben de ambitie uitgesproken om in 2022 gezamenlijke leeruitkomsten voor de eerste-graadsopleidingen te formuleren en hebben samen een professionaliseringsprogramma voor lerarenopleiders en schoolopleiders over het opleiden van zij-instromers ontwikkeld. Om alle kennisdelingsactiviteiten in verschillende netwerken te bundelen, krijgt dit via het gezamenlijk netwerk 'flexibilisering lerarenopleidingen een andere invulling. Dit netwerk vormt een verzameling van kennisdelingsactiviteiten als bijeenkomsten, congressen en conferenties gericht op verdere samenwerking tussen hogescholen en universiteiten.

Activiteiten en stand van zaken

Op de website van VH voor het bestuursakkoord, van leraren voor morgen,²⁴ wordt aandacht besteed aan de vorderingen en activiteiten in deze actielijn. Ook besteedt de VH in de

²¹ VO Raad, VSNU, MBO Raad, PO Raad, VH (2021, 9 april). Actieplan duurzaam werken in het onderwijs.

²² RAP-regio's zijn regio's die in aanmerking zijn gekomen voor de subsidieregeling Regionale Aanpak Personeelstekort (RAP). Voorheen heette deze regeling Regionale Aanpak Lerarentekort (RAL). Het uiteindelijke doel van de RAP-regio's is om tot een landelijk dekkend netwerk van regio's te komen die samen het personeelstekort in het onderwijs aanpakken.

²³ Ministerie van OCW, PO-raad, VO-raad, MBO-raad, UNL, VH (2022, juni). Werkagenda Samen voor het beste onderwijs.

²⁴ [Actueel — Leraren voor morgen](#)

nieuwsbrieven aandacht aan de ontwikkelingen rondom deze actielijn. UNL heeft daarnaast de website Universitaire aanpak lerarentekort gelanceerd.²⁵

Er zijn diverse webinars en bijeenkomsten georganiseerd waarin het uitwisselen van kennis en ervaringen centraal stond. Zo zijn er in maart 2021 en maart 2022 verschillende congressen georganiseerd. Velon en het Platform Samen Opleidingen & Professionaliseren hebben daarnaast diverse studiedagen georganiseerd in het verlengde van de actielijn kennisdelen en samenwerken. In 2022 is een specifieke werkconferentie over het bestuursakkoord georganiseerd. Deze conferentie had twee doelen: kennisdeling en het versterken van de onderling samenwerking. Ook zijn de instellingsbestuurders van de hbo-lerarenopleidingen regelmatig bijgepraat door de voorzitter van de stuurgroep, is er in oktober 2021 een bijeenkomst georganiseerd over de impact van het bestuursakkoord op de begroting van hbo-lerarenopleidingen en zijn beleidsmedewerkers van allerlei onderwijskoepels in december 2021 en februari 2022 bijgepraat over het bestuursakkoord. De UNL onderneemt ook meerdere activiteiten voor de ulo's. Zo komt de Bestuurlijke Werkgroep Leraren zes keer per jaar bij elkaar om de stand van zaken omtrent de uitvoering van het bestuursakkoord te bespreken en komt de regiegroep Bestuursakkoord UNL-ICL elke drie weken bij elkaar om de stand van zaken te bespreken. Ook hebben alle wo-actielijnen projectgroepen waarin kennisdeling plaatsvindt en is er een projectleidersoverleg opgezet. Het doel hiervan is meer verbinding tussen de verschillende projecten van UNL en ICL. Daarnaast zijn bijdragen geleverd aan een aantal congressen en conferenties.

Via klankbordgroepen zullen de Velonwerkgroepleden hun collega's op de hoogte blijven houden. Ook zal er een keer per twee maanden een kennisdeelbijeenkomst georganiseerd worden. Het netwerk 'flexibilisering lerarenopleidingen' zorgt voor een gemeenschappelijke nieuwe indeling van gezamenlijke activiteiten. Het netwerk is een bundeling van kennisdelingsactiviteiten als bijeenkomsten, congressen en conferenties en moet het mogelijk maken om kennis en ervaringen te delen en heeft als doel verdere samenwerking tussen hogescholen en universiteiten te stimuleren.

Reflectie

Geïnterviewden van zowel hogescholen als universiteiten geven aan dat het bestuursakkoord samenwerking heeft gefaciliteerd en gestimuleerd. De samenwerkingen zijn concreter geworden dan eerst het geval was, en er wordt meer als eenheid (naar buiten toe) opgetreden. Er vindt meer kennisuitwisseling plaats en wat betreft studentdoorstroming tussen onderwijsinstellingen weten zij elkaar beter te vinden. Dat er meer onderwijsinhoudelijk en meer gericht op de achtergrond en voortgang van studenten kan worden gesproken, wordt als positief ervaren.

In oktober 2022 is er een werkconferentie georganiseerd door de UNL en de VH. De kennisuitwisseling en mogelijkheden om kennis te nemen van de verschillende perspectieven die er zijn op thema's zoals flexibilisering en modularisering zijn als zeer positief ervaren. Enkele gesprekspartners geven wel aan dat sommige thema's wat minder bij hun onderwijsinstelling spelen dan bij andere onderwijsinstellingen. Zo wordt aangegeven dat het lerarentekort niet voor alle schoolvakken of voor alle lerarenopleidingen geldt. De onderwijsproblematiek en het lerarentekort in de randstad toont zich in elke regio in eigen mate en op een eigen manier. Enkele kleinere onderwijsinstellingen geven ook aan zich minder betrokken te voelen of dat zij als kleinere instelling (op termijn) minder kunnen bijdragen dan grotere instellingen.

²⁵ [Universitaire aanpak lerarentekort](#)

3.1.3 Gezamenlijk ontwikkelen academische zij-instroomroute primair onderwijs

Doel

Met de oprichting van de academische zij-instroomroutes primair onderwijs (zij-instroom in beroep en zij-instroom in opleiding) wordt ingespeeld op een groep zij-instromers met een universitaire vooropleiding. De verwachting van de hogescholen en universiteiten is dat hierdoor de instroom van studenten in het zij-instroomprogramma en daarmee in het onderwijs wordt vergroot.

Activiteiten

De academische zij-instroomroutes primair onderwijs zijn ontwikkeld in nauwe samenwerking tussen hogescholen en universiteiten in Amsterdam, Leiden en Utrecht. Voor deze tussenrapportage is gesproken met vertegenwoordigers van de academische zij-instroomroutes in Amsterdam en Leiden. Daartoe beperkt onderstaande beschrijving zich.

Zowel in Amsterdam als in Leiden is gekozen om twee vakken uit het reguliere zij-instroom in beroep-traject te veracademiseren. Met veracademiseren wordt bedoeld dat een bestaand vak op hbo-niveau met academische oriëntatie wordt verrijkt, en daarbij deels door docenten van de universiteit gegeven. Bij een vak op academisch niveau schuiven studenten van de zij-instroomroute aan bij een bachelorvak aan de universiteit. De keuze voor welke vakken heeft te maken met expertise op de universiteit of de kansen die er in het curriculum liggen voor veracademisering. De keuze wordt gezamenlijk gemaakt door de hogeschool en universiteit.

Stand van zaken

Zowel in de regio Amsterdam als Leiden wordt in het collegejaar 2022-2023 voor de eerste keer de academische zij-instroomroute aangeboden. Studenten die ingeschreven zijn voor de reguliere zij-instroom in beroep-route van de pabo kunnen kiezen voor een veracademiseerd deel van het traject. Studenten kunnen voor twee vakken kiezen voor een veracademiseerde module.

Er is verschil in de wijze waarop het veracademiseerde onderwijs is vormgegeven. In Leiden is dit door een bestaand vak van de hogeschool in samenwerking met de universiteit te veracademiseren. Docenten van de universiteit komen naar de hogeschool om een deel van het vak te geven. De deeltijd pabo van de Hogeschool Leiden is aangehaakt bij dit project. In Amsterdam sluiten de studenten voor twee vakken aan bij een bestaand vak van de universitaire bachelor.

Uit onze gesprekken blijkt dat bij beide academische zij-instroomroutes al wordt nagedacht over de uitbreiding van het aantal vakken waar veracademisering mogelijk is.

Reflectie

In tegenstelling tot wat gesuggereerd wordt in het bestuursakkoord en op het onderwijsloket, zijn de academische zij-instroomroutes geen aparte routes. Het is een extra keuzemogelijkheid binnen het bestaande reguliere zij-instroomtraject. Een student schrijft zich dus niet specifiek in voor de academische zij-instroomroute. Pas tijdens de opleiding kan de student kiezen voor de veracademiseerde vakken.

In het collegejaar 2022-2023 zijn de eerste vakken beschikbaar voor de studenten. Ruim 10 studenten hebben hier nu voor gekozen. Doordat de academische zij-instroomroutes recentelijke gestart zijn, is er nog geen effect zichtbaar als het gaat om vergrootte instroom of verhoogde tevredenheid van de studenten. Ook hebben gesprekspartners nog maar beperkt een mening gevormd over het succes van deze actielijnen.

3.2 Actielijnen in het hbo

3.2.1 Harmonisering EVC- en vrijstellingenbeleid

Doel

In de EVC (eerder verworven competenties) procedure doen lerarenopleidingen bij de start van de opleiding recht aan wat iemand elders al geleerd heeft in relatie tot het beroep van leraar door deze competenties te kwalificeren. Dit kan zijn op zowel vakinhoudelijk, didactisch of pedagogisch gebied én op de brede professionele basis die hoort bij het beroep van leraar. Daarnaast kunnen ook elders verworven kwalificaties (EVK) leiden tot vrijstellingen binnen de opleiding.²⁶ De hbo-lerarenopleidingen willen op korte termijn onnodige verschillen in de omgang met erkenning van EVC's en vrijstellingen op basis van EVK's verkleinen, zodat de student/kandidaat altijd op dezelfde kwaliteit en uitwisselbaarheid van EVC of vrijstellingen kan rekenen. Beoogd wordt dat EVC's en vrijstellingen op basis van EVK's op een landelijk gelijke en valide wijze erkend worden door landelijk gecertificeerde EVC-assessoren. Mede op basis van de EVC-erkenning, kan een passend opleidingstraject bepaald worden voor de student. Bij de pabo's zijn daarnaast de kaders voor de zij-instroom geharmoniseerd.

Activiteiten

In de notitie Beleidsadvies vormgeving EVC-procedures lerarenopleidingen heeft de werkgroep EVC- en vrijstellingenbeleid een landelijke richtlijn voor de EVC-assessmentprocedure opgesteld. Het studiejaar 2021-2022 stond in het teken van het uitvoeren van EVC-pilots bij diverse hogescholen om deze richtlijn te testen en zo nodig bij te stellen. Gesprekspartners geven aan dat er ook enkele studenten de EVC-procedure doorlopen hebben en hiermee vrijstellingen behaald hebben. In maart 2022 heeft de Landelijke werkgroep EVC- en vrijstellingenbeleid lerarenopleidingen vervolgens de Handreiking EVC-assessments gepubliceerd.²⁷ Dit is een blauwdruk waarin de stappen en procedures zijn omschreven.

Daarnaast is er een geharmoniseerd vrijstellingenbeleid gerealiseerd voor het generieke deel en is er een eerste inventarisatie geweest voor de harmonisatie van het vrijstellingenbeleid voor het vakgedeelte.²⁸

Stand van zaken

Alle lerarenopleidingen en pabo's hebben zich gecommitteerd aan de Handreiking EVC-assessments. Daarin is ook besloten om in eerste instantie de focus van de EVC-procedure op de deeltijd studenten en de zij-instroom in beroep te leggen. Gesprekspartners geven aan dat deze handreiking nu binnen iedere instelling moet worden omgezet naar een EVC-assessment toegespitst op de leeruitkomsten of leerdoelen van die specifieke opleiding. Het vertalen van de generieke handreiking naar beleid binnen de eigen instelling zal tijd kosten.

Daarnaast zijn sommige instellingen al ver met de professionalisering van assessoren. In de interviews wordt aangegeven dat hoe meer er gevalideerd gaat worden, hoe meer er door examencommissies vertrouwd moet gaan worden op de inschatting van de assessoren. Binnen sommige instellingen wordt deze 'skill' zelfs soms toegevoegd aan het profiel van docenten in vacatures.

²⁶ Landelijke werkgroep EVC- en vrijstellingenbeleid (2021). Beleidsadvies vormgeving EVC procedures lerarenopleidingen.

²⁷ Handreiking EVC-assessments, 2022, Landelijke werkgroep EVC- en vrijstellingenbeleid

²⁸ [Stand van zaken werkgroep EVC- en vrijstellingenbeleid — Leraren voor morgen](#)

Op het gebied van vrijstellingenbeleid gaat de werkgroep het komende jaar door met het verkennen van harmonisatie met betrekking tot het vrijstellingenbeleid van vakmasters, pabo's, alo's en kunstvakken.²⁹

Reflectie

Het beeld leeft onder gesprekspartners dat een EVC-procedure beter werkt bij de tweede-gradsopleidingen dan bij de pabo's. Het is voor kandidaten die een pabo opleiding gaan doen lastiger om voor de start van de opleiding al aan één of meerdere bekwaamheidseisen te voldoen, omdat deze vaak uit veel verschillende onderdelen/leeruitkomsten/modules bestaan. Kandidaten kiezen er dan vaak voor om binnen de opleiding via een leerwegaafhankelijke toets onderdelen/leeruitkomsten/modules aan te tonen. Als een opleiding meer modulair is ingestoken en de bekwaamheidseisen in de opleiding via kleine modules aan te tonen zijn, dan zal dat het mogelijk wel makkelijker maken om voor de poort al EVC's te laten kwalificeren. Dit verschil in modulariteit tussen verschillende pabo's maakt volledige harmonisering allicht niet mogelijk.

De vertaling van de EVC handreiking naar een procedure binnen de instelling kost in enkele gevallen veel tijd en hangt vaak ook samen met de ontwikkelingen van de leeruitkomsten actielijn binnen de instelling. EVC's moeten uiteindelijk leiden tot een vrijstelling van een bepaalde leeruitkomst. Een enkele gesprekspartner geeft aan dat de vertraging in de leeruitkomsten actielijn het opstellen van een EVC-procedure bemoeilijkt.

De manier waarop de EVC-assessment na afloop van het bestuursakkoord moet worden ingebed binnen een instelling is onzeker, blijkt uit de interviews. De kosten van de assessment worden nu vergoed vanuit de pilot en projectgelden, maar het is onduidelijk wie deze in de toekomst moeten gaan betalen. Gemiddeld kost een EVC-assessment €2.200 en men verwacht niet dat de student dit gaat betalen als deze geen garanties krijgt dat het tot vrijstellingen zal leiden.

3.2.2 Flexibiliseren op basis van leeruitkomsten

Doel

21 hogescholen hebben van juli 2016 tot juli 2022 geparticipeerd in het experiment leeruitkomsten.³⁰ Tijdens dit experiment mochten zij hun gestructureerde, vaste onderwijsprogramma's (niet enkel lerarenopleidingen) loslaten en gaan werken met 'leeruitkomsten' voor de doelgroep van volwassen studenten die een deeltijd of duale opleiding wilden volgen. Het werken met leeruitkomsten is ook onderdeel van het bestuursakkoord. In deze leeruitkomsten leggen de onderwijsinstellingen vast wat studenten moeten kennen en kunnen bij het afronden van de gehele opleiding (eindkwalificatie)³¹. In tegenstelling tot de traditionele onderwijsroute wordt niet vastgelegd welk onderwijsprogramma studenten moeten volgen om aan te tonen wat zij kennen en kunnen. Dit maakt het mogelijk om een individueel, flexibel traject samen te stellen voor de studenten. Hierdoor wordt meer rekening gehouden met eerder verworven kennis, vaardigheden en inzichten, passend bij de doelgroep van volwassen studenten.

Het werken met leeruitkomsten maakt het mogelijk centraal te stellen wat studenten kennen en kunnen. Studenten kunnen, in afstemming met hun opleiding en eventuele werkplek

²⁹ [Stand van zaken werkgroep EVC- en vrijstellingenbeleid — Leraren voor morgen](#)

³⁰ [Pilots flexibilisering in het hoger onderwijs | Hoger onderwijs | Rijksoverheid.nl](#)

³¹ [Stand van zaken werkgroep Werken met leeruitkomsten — Leraren voor morgen](#)

bepalen hoe zij aan bepaalde leeruitkomsten werken en de beheersing hiervan aantonen. Dit zorgt voor flexibilisering van opleidingstrajecten en meer leerwegaafhankelijk opleiden.

Activiteiten

De werkgroep 'werken met leeruitkomsten' heeft gewerkt aan een eenduidig begrippenkader. Ook heeft de werkgroep een harmonisatie-instrument ontwikkeld.³² Dit instrument dient om verschillende leeruitkomsten met elkaar te kunnen vergelijken. Daarnaast maakt het inzichtelijk voor welke competentie(s) de opleiding nog leeruitkomsten moet formuleren.

De werkgroep is ook bezig met het formuleren van uniforme, landelijke leeruitkomsten op de gebieden pedagogisch handelen, didactisch handelen, professionele identiteit en onderzoekend vermogen³³. Deze leeruitkomsten worden geformuleerd aansluitend bij de niveaus NLQF 5 (associate degree niveau), 6 (bachelorniveau) en 7 (masterniveau). Ook is een handreiking in ontwikkeling waarin zij op basis van literatuurstudie tips en richtlijnen formuleren voor het werken met leeruitkomsten en leerwegaafhankelijke toetsing.

Stand van zaken

Het experiment leeruitkomsten is in 2019 en 2021 geëvalueerd en werd positief beoordeeld.³⁴ Het aantal studenten dat zich aanmeldt voor een flexibele opleiding volgens het experiment was hierbij hoger dan bij een opleiding met een vaststaand onderwijsprogramma. Daarnaast blijkt uit de evaluatie dat de aansluiting op de beroepspraktijk is verbeterd. Met het bestuursakkoord hebben alle hogescholen de ambitie uitgesproken om het werken met leeruitkomsten te implementeren in hun onderwijs voor alle varianten van de opleidingen. Daarnaast zijn de lerarenopleiders van deze instellingen verder geprofessionaliseerd en nemen de instellingen deel aan kennisdelings- en ontwikkelingsbijeenkomsten georganiseerd door 10voordeleraar. Het uitvoeren van een monitorings- en evaluatieonderzoek om meer evidence-informed te kunnen werken stond op de agenda, maar heeft (nog) niet plaatsgevonden.

Reflectie

Gesprekspartners wijzen erop dat het werken met leeruitkomsten eenvoudiger in te voeren is bij deeltijdopleidingen dan bij voltijdopleidingen. Daarnaast geven zij aan dat alle hogescholen voornemens zijn het werken met leeruitkomsten te implementeren in hun (leraren)opleidingen. Er lijkt echter variatie te bestaan over wat er onder het invoeren van leeruitkomsten wordt verstaan. Sommigen geven aan dat het complete onderwijsprogramma wordt herzien, anderen geven aan dat de bestaande leerdoelen in overeenstemming met (de principes van) leeruitkomsten worden geherformuleerd. Ook bestaan er nog verschillen met betrekking tot de interpretatie van leeruitkomsten.

Gesprekspartners zijn positief over de samenwerking tussen verschillende instellingen, die wordt gefaciliteerd door het participeren in werkgroepen. Ook zijn de onderwijsinstellingen positief over de ruimte om aandacht te besteden aan de achtergrond van iedere student.

Mede doordat hogescholen aan bovengenoemd experiment hebben deelgenomen, zijn zij verder dan universitaire lerarenopleidingen (ulo's) met betrekking tot het invoeren van leeruitkomsten in hun onderwijs. Hogescholen zijn kritisch op de vertragende werking die ulo's spelen in dit proces, zie paragraaf 3.3.4 voor nadere toelichting. Zo geven enkele

³² [Stand van zaken werkgroep Werken met leeruitkomsten — Leraren voor morgen](#)

³³ [Stand van zaken werkgroep Werken met leeruitkomsten — Leraren voor morgen](#)

³⁴ ResearchNed (2021). Evaluatie experimenten leeruitkomsten deeltijd en duaal hoger onderwijs.

gesprekspartners aan dat samenwerkingen tussen hbo-lerarenopleidingen en ulo's mogelijk moeilijker tot stand komen wanneer er geen overeenstemming is hoe zich te verhouden tot het werken op basis van leeruitkomsten.

3.3 Actielijnen in het wo

3.3.1 Alfa4all: maatwerkprogramma voor zij-instromers in de talen tekortvakken

Doel

Alfa4all is ontwikkeld om mensen die de ambitie hebben om een universitaire lerarenopleiding in het domein van de talen te gaan volgen, makkelijker te laten instromen. Dit doet Alfa4all door gratis vakinhoudelijke cursussen aan te bieden die een cursist kan volgen naast een baan of naast de lerarenopleiding. Hierdoor beoogt Alfa4all meer mensen te motiveren en faciliteren om de stap te zetten richting de universitaire lerarenopleiding in het domein van de talen, en zo bij te dragen aan het terugdringen van het tekort aan leraren in dit domein.

Een toekomstige ambitie is om de inzet van Alfa4all als bijscholingsinstrument uit te breiden. Docenten die al werken in het onderwijs kunnen ook een cursus volgen in het kader van professionalisering. De ambitie is om hiervoor een grotere doelgroep aan te trekken.

Activiteiten

Vanuit het Actieplan academische leraren is gestart met het programma Alfa4all, naar het voorbeeld van Bèta4all.³⁵ Vervolgens is het project in het bestuursakkoord opgenomen.

Alle zeven universiteiten die een lerarenopleiding in de talen hebben werken samen aan het programma van Alfa4all. Op basis van de verschillende curricula en de meest voorkomende deficiënties bij de startende studenten aan de lerarenopleiding hebben de betrokken vakopleidingen (bachelor en master van de betreffende taal) en de lerarenopleiders van de universitaire lerarenopleiding een keuze gemaakt voor de beschikbare cursussen. Alfa4all is geen op zichzelf staande opleiding waarvoor deelnemers een diploma krijgen. Het programma bestaat uit cursussen die naar gelang de vooropleiding van de cursist wel of niet nodig zijn om te volgen om zo de aansluiting naar de lerarenopleiding mogelijk te maken. Cursisten ontvangen na afronding een certificaat.

De inhoud van de cursussen wordt in gezamenlijkheid door de opleidingen van de verschillende universiteiten vormgegeven. Er is een werkgroep per taal die het programma vormgeeft. Dit zijn ook de docenten die lesgeven in Alfa4all. De docenten komen van alle betrokken universiteiten.

Gesprekspartners geven aan dat er jaarlijks een evaluatie plaatsvindt onder cursisten en docenten. Er wordt op dit moment gewerkt aan een systeem van kwaliteitszorg.

Stand van zaken

Inmiddels is voor de talen Engels, Nederlands, Frans, Duits, Grieks en Latijn en Spaans een programma beschikbaar. Bij de vakken die nu voor het tweede of derde jaar aangeboden worden is sprake van een stijging in het aantal deelnemers.³⁶ De uitzondering hierop is

³⁵ [Beta4all – schakelprogramma's voor aspirant-bètaleraren](#)

³⁶ Deelnemersaantal is door Alfa4all beschikbaar gesteld aan de onderzoekers.

Engels, hier valt de instroom, om voor gesprekspartners, onbekende reden tegen. Voor het vak Spaans is het nog te vroeg om hier conclusies over te trekken, dit vak is pas recent gestart.

Voor verschillende vakken worden op dit moment aanvullende cursussen ontwikkeld. Hierdoor wordt nog beter aangesloten bij de behoeften van de cursisten en wordt de aansluiting bij de lerarenopleidingen versoepeld.

Het is de bedoeling dat Alfa4all ook na het aflopen van het bestuursakkoord blijft bestaan. De ambitie van de stuurgroep van Alfa4all is dat het programma wordt 'geadopteerd' door de decanen van de faculteiten geesteswetenschappen of letteren. De intentieverklaring is medio 2022 al getekend. Voor de doorontwikkeling en verduurzaming van het programma wordt gekeken naar Bèta4all, die deze stappen al in een eerder stadium heeft doorlopen.

Reflectie

Op basis van jaarlijkse interne evaluaties en gesprekken concluderen gesprekspartners dat de ervaringen van de betrokkenen (zowel cursisten als docenten) erg positief zijn. Ze geven aan dat Alfa4all daadwerkelijk een oplossing biedt voor een probleem in de toeleiding naar de universitaire lerarenopleidingen voor talen. Geïnteresseerden voor deze opleiding zijn vaak al aan het werk en kunnen een voltijds- of deeltijdsopleiding niet combineren. Daarnaast zijn de achtergronden van deze cursisten erg wisselend. Dit vraagt om de flexibiliteit en maatwerk die Alfa4all biedt.

Er is bewust gekozen om Alfa4all te organiseren door alle lerarenopleidingen van de talen in combinatie met de faculteiten geesteswetenschappen/letteren in Nederland. Hierdoor wordt er gebruik gemaakt van expertise van de verschillende instituten. Door het programma open te stellen voor alle potentiële cursisten, worden meer cursisten bereikt en krijgt het programma meer body. Voor een enkele cursist een programma optuigen is immers minder aantrekkelijk dan voor een grotere groep.

De samenwerking verloopt over het algemeen goed. De respondenten geven aan dat er verschil is in de mate van betrokkenheid van de opleidingen en instituten. Toch blijft in de insteek dat alle instituten onderdeel zijn van Alfa4all, hier wordt actief aan gewerkt.

Er is nog weinig zicht op meetbare resultaten in de zin van doorstroomcijfers naar de lerarenopleidingen. De beperkte mogelijkheden om data uit te wisselen tussen instituten maakt het lastig om hierover informatie te verzamelen. Dit komt doordat de administratie van Alfa4all los staat van de instituten waar de studenten naar doorstromen om de lerarenopleiding te doen. Het is zowel praktisch lastig om de data te koppelen en daarbij denken enkele gesprekspartners respondenten ook dat het niet zomaar volgens de AVG mogelijk is. Er is een sterke wens om de administratie te professionaliseren en zo de uitwisseling met universiteiten te vergemakkelijken. Hiervoor wordt meegekeken met het project Microcredentials, waar een soortgelijk vraagstuk speelt.

3.3.2 Modularisering curriculum: in een leerwerktraject naar een eerstegraads bevoegdheid

Doel

Een aantal ulo's wil de opleiding modulair inrichten zodat de opleiding flexibeler is en beter past bij de wensen en ontwikkeling van de studenten.³⁷ Met het modulariseren van de

³⁷ Verschillende gesprekspartners geven aan dat de titel van de actielijn niet geheel recht doet aan de doelstellingen en activiteiten. Een leerwerktraject is slechts één van de mogelijke vormen voor

opleidingen kunnen de ulo's beter aansluiten bij de diversiteit van de studenten die instromen. De verschillende vooropleidingen en/of werkervaringen van de studenten vragen om maatwerk en modularisering moet dit maatwerk mogelijk maken. Hiermee willen de universiteiten de opleidingstrajecten aantrekkelijker maken voor een diverser publiek, waardoor de instroom van studenten verhoogd en uitval verminderd wordt.³⁸

Activiteiten

Er zijn vier universiteiten bezig om de lerarenopleidingen meer modulair in te richten (zie voor een nadere uitwerking volgende alinea). De Universiteit Utrecht heeft de afgelopen jaren al meer ervaring opgedaan met het inrichten van een modulair curriculum en heeft deze ervaringen geëvalueerd en deze gedeeld met de andere ulo's.^{39, 40} Verder wordt er veel samengewerkt en kennis gedeeld onder de vier ulo's in een projectgroep.

Stand van zaken

De vier deelnemende ulo's hebben hun curriculum verdeeld in blokken van 30 EC ('modularisering groot'). Het eerste blok van 30 EC kan momenteel gevolgd worden als minor Educatie of Educatieve Module. Hiermee krijgt de student een beperkte tweedegraads lesbevoegdheid. De student kan in bepaalde omstandigheden later een tweede blok van 30 EC volgen, waarmee de eerstegraads lesbevoegdheid behaald kan worden. De deelnemende ULO's zouden deze optie, waarbij het traject 'opgeknipt' wordt in twee delen en er halverwege al een lesbevoegdheid afgegeven wordt, graag aan een bredere groep studenten aanbieden. Dit is vooralsnog niet mogelijk vanwege de huidige wetgeving. De wettelijke inbedding van het experiment 'Educatieve Module' biedt hier hopelijk kansen.

Wat betreft het aanbieden van kleinere modules worden momenteel de eerste stappen gezet. Zo is er op de UvA een startmodule voor zij-instromers ontwikkeld, om hen met praktische vaardigheden te ondersteunen als ze al voor de klas staan maar nog niet aan de opleiding kunnen beginnen. De afronding van deze module levert vrijstelling op voor het eerste vak van de lerarenopleiding aan de UvA. Ook zijn de vier ulo's aan het onderzoeken hoe ze hun keuzevakken onderling kunnen uitwisselen, om studenten meer inhoudelijke keuzemogelijkheden te geven. Daarnaast biedt het experiment 'flexstuderen' mogelijkheden: studenten met een baan op school zouden onder bepaalde omstandigheden losse vakken van de lerarenopleiding kunnen volgen. Ook hierbij is het wachten op besluitvorming van OCW: in december 2021 heeft minister Van Engelshoven het streven uitgesproken om 'het flexstuderen voor alle instellingen mogelijk te maken vanaf het studiejaar 2023-2024', maar op het moment van schrijven is nog niet duidelijk of dit streven gehaald wordt.⁴¹

Reflectie

Het project modularisering heeft zich in aard en vorm wat breder ontwikkeld naar gelang de tijd zich vorderde. Zo hebben de deelnemende ULO's het project ook aangegrepen om op andere manieren het curriculum te verbeteren, om zo beter aan te sluiten bij de behoeften van de steeds diverser wordende studentenpopulatie. Door het project is de 'mindset' van de deelnemende lerarenopleidingen veranderd: niet alleen de opleidingen maar ook de

modularisering van het curriculum voor een eerstegraads bevoegdheid. Voor de herkenbaarheid hebben we hier de titel uit het bestuursakkoord behouden.

³⁸ Bestuursakkoord. Projectopdracht modularisering (2021).

³⁹ Oberon (2021). Modularisering van de lerarenopleidingen van de Universiteit Utrecht.

⁴⁰ Graduate School of Teaching (2022). Oplegger bij het evaluatierapport: Modularisering van de lerarenopleidingen van de Universiteit Utrecht.

⁴¹ OCW (2021). Kamerbrief over onderzoeksrapport 'Eindevaluatie experiment flexstuderen'.

opleiders kijken steeds meer door de bril van de mogelijke verschillende doelgroepen naar het curriculum.

Modularisering van de opleiding overlapt met veel andere projecten en actielijnen binnen het bestuursakkoord. Voorbeelden hiervan zijn het universitaire zij-instroom traject 'Aan de Slag voor de Klas' en Alfa4all. Bij deze actielijnen is er ook sprake van een flexibeler curriculum, waarbij er oplossingen gevonden worden om onderwijs aan een bepaalde doelgroep mogelijk te maken buiten de traditionele masterstructuur.

De vier ulo's hebben in het kader van de actielijn modularisering ook veel onderlinge uitwisseling. Er worden ervaringen gedeeld en de ulo's trekken gezamenlijk op bij het oplossen van vraagstukken rondom modularisering. Een concreet voorbeeld is de startmodule voor de zij-instromers in beroep van de UvA, die ook open staat voor kandidaten die aan een andere lerarenopleiding willen starten. De samenwerking met de andere ulo's verloopt goed en is sinds dit bestuursakkoord sterk geïntensiveerd.

3.3.3 Academische opleidingsroutes primair onderwijs

Doel

De academische opleidingsroutes primair onderwijs zorgen voor een aantrekkelijke opleidingsroute voor een specifieke doelgroep studenten: studenten met (tenminste) een afgeronde wo-bacheloropleiding. Bij deze studenten past een wetenschappelijke benadering van de lerarenopleiding, waar de academische opleidingsroutes op inspringen. Het beoogde resultaat is dat door beter aan te sluiten bij de doelgroep, meer studenten kiezen voor een lerarenopleiding primair onderwijs en de opleiding afronden.⁴²

Activiteiten

Op twee plekken in het land zijn een Educatieve Master Primair Onderwijs opgericht: aan de Erasmus Universiteit Rotterdam en een joint degree van de Vrije Universiteit Amsterdam, Universiteit van Amsterdam en de Universiteit Leiden. In beide gevallen betreft het een academisch masterprogramma waar (ook) een lerarenbevoegdheid primair onderwijs behaald wordt.

Gesprekspartners geven aan dat voorafgaand aan de start van de ontwikkeling van de Educatieve Masters Primair Onderwijs (EMPO's) middels een behoeftepeiling is vastgesteld dat studenten interesse hebben in deze opleidingen. Studenten, die een universitaire bachelor volgden, gaven aan eerder te kiezen voor een lerarenopleiding op wo-masterniveau dan op hbo-bachelorniveau. De ontwikkeling van de opleidingen is in samenspraak gegaan met betrokken schoolbesturen en alumniverenigingen. Voor de start van de opleiding zijn de macrodoelmatigheidstoets en de toets nieuwe opleiding (TNO) doorlopen.

Stand van zaken

In september 2022 zijn alle drie de opleidingen voor het eerst gestart. De opleidingen trekken een divers publiek van studenten, voornamelijk met een vooropleiding in de sociale wetenschappen.

Met de ontwikkeling en start van de nieuwe opleidingen zijn ook nieuwe samenwerkingen en netwerken ontstaan. Dit levert waardevolle uitwisselingen op. Voorbeelden hiervan zijn: netwerken van betrokken scholen en schoolbesturen, samenwerking tussen universitair

⁴² Bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen.

docenten van verschillende universiteiten en de oprichting van een aspirant-partnerschap samen opleiden.

De universiteiten hebben nauw contact met de studenten over de voortgang en de ontwikkeling van de opleidingen. Dit contact is gemakkelijk te organiseren aangezien de groepen nu nog niet groot zijn.

Reflectie

De oprichting van de academische opleidingsroutes is door de partijen die we gesproken hebben als zeer positief ervaren. Hoewel de gesprekspartners aangeven dat zij ook zonder het bestuursakkoord deze opleidingen ontwikkeld zouden hebben, heeft het bestuursakkoord bijgedragen aan de ontwikkeling op dit tempo en in intensieve samenwerking met elkaar vorm te geven.

De middelen die het bestuursakkoord beschikbaar heeft gesteld voor de oprichting van de academische opleidingsroutes primair onderwijs waren afdoende voor het ontwikkelproces. De beoordelingsprocedure voor macrodoelmatigheid en TNO hebben echter veel tijd en inzet gevergd van de betrokken instituten. Dit is niet vanuit het bestuursakkoord bekostigd. De respondenten geven aan de belasting voor de macrodoelmatigheidstoets en TNO buiten proporties te vinden. De instituten moeten informatie op dusdanig detailniveau aanleveren – bijvoorbeeld een uitgewerkte studiehandleiding voor jaar 1 – dat het de wens om een nieuwe opleiding op te richten in de weg kan staan.

De samenwerking met de betrokken opleidingsinstituten, schoolbesturen en overige partijen heeft veel opgeleverd, meer dan alleen de nieuwe opleidingen. Toch blijken de academische opleidingsroutes primair onderwijs bestuurlijk gevoelig te liggen. Vooral vanuit het concurrentieoogpunt: zorgt de oprichting van de nieuwe opleidingen voor meer instroom of voor een verschuiving van instroom (van hbo naar wo)? Op dit moment is nog niet te zeggen of de oprichting van de academische opleidingsroutes inderdaad studenten wegtrekt bij de al bestaande opleidingen, hiervoor zijn de opleidingen nog niet lang genoeg gestart. De verwachting van de opleidingen is dat ze uit een andere vijver vissen dan waar de hbo-instellingen studenten uit halen.

3.3.4 Leeruitkomsten: verkennen en ontwikkelen

Doel

21 hogescholen hebben van juli 2016 tot juli 2022 geparticipeerd in het experiment leeruitkomsten.⁴³ In tegenstelling tot hbo-lerarenopleidingen, hadden ulo's voor het bestuursakkoord nog geen ervaring met het werken met leeruitkomsten. Hieruit is de ambitie voortgekomen om te verkennen wat het werken met leeruitkomsten ulo's zou kunnen opleveren en hoe het werken met leeruitkomsten optimaal vormgegeven kan worden in de opleidingen.⁴⁴

Activiteiten en stand van zaken

In navolging van het experiment leeruitkomsten hebben de ulo's de plannen voor het werken volgens de principes van het werken met leeruitkomsten geanalyseerd en zich gebogen over de meerwaarde van deze manier van werken voor de universitaire lerarenopleidingen. De bevindingen zijn vervolgens genoteerd in een verkenningsrapport. Recent hebben de ulo's

⁴³ Zie eerder paragraaf 3.2.2.

⁴⁴ Dengerink, J., Aarts, R., Maandag, D., Van Rijswijk, M., & Rohof, J. (2021). Werken met leeruitkomsten in universitaire lerarenopleidingen: een verkenning. Den Haag: UNL-ICL.

een position paper geschreven waarin zij concluderen dat zij diverse principes achter het werken met leeruitkomsten voor een (belangrijk) deel al hanteren in hun onderwijs, maar niet alles (direct) willen overnemen.⁴⁵

Reflectie

Uit de interviews blijkt dat ulo's beperkt meerwaarde zien in het op landelijk niveau formuleren van een gezamenlijke set leeruitkomsten voor de universitair opgeleide leraar boven op de bestaande uitstroomseisen zoals die zijn af te leiden uit de wet Beroepen in het Onderwijs.⁴⁶ Wel willen zij het harmoniseren van de uitstroomseisen en de vorm van toetsing onder de loep nemen. Die toetsing zou, in het verlengde van het bestuursakkoord, meer leeregonafhankelijk kunnen plaatsvinden. Ulo's hechten daarbij aan het eigen profiel en aandacht voor de specifieke situatie in de regio. De ulo's stellen zich gezamenlijk als doel om in nauwe samenwerking met het werkveld een aantrekkelijk landelijk beroepsbeeld van de universitair opgeleide leraar voor het voortgezet onderwijs te ontwikkelen, waarin ook aandacht is voor diverse loopbaanperspectieven en ontwikkelingsmogelijkheden.⁴⁷

Gesprekspartners geven aan een aantal van de principes achter het werken met leeruitkomsten ook in (de toelating tot) de eigen opleiding toe te passen, maar dat niet alle principes achter leeruitkomsten aansluiten bij de onderwijsvisie. Ulo's zijn veelal klein en hebben een kortere doorlooptijd (in vergelijking met hbo-lerarenopleidingen), waardoor er binnen de universitaire context al sprake is van specifieke aandacht voor de elders verworven competenties van de student en daarop afgestemd maatwerk wordt geboden. Zij voeren met vrijwel alle kandidaten een toelatingsgesprek en vrijwel alle ulo's hebben een systematiek van geïntegreerde toetsing.

Volgens gesprekspartners zijn er meer manieren om, gebruikmakend van principes van het werken met leeruitkomsten, flexibilisering vorm te geven. Enkele gesprekspartners zetten vraagtekens bij de wetenschappelijke onderbouwing voor de wijze van flexibiliseren van de lerarenopleidingen. Ook wijzen zij op de vele verschillende flexibiliseringsmogelijkheden en het belang van harmonisering van leeruitkomsten zowel binnen als buiten de eigen opleidingscontext.

3.3.5 Universitaire zij-instroom: verbeteren intake, toelating en aanbod

Doel

Om het lerarentekort tegemoet te treden wordt er sterk ingezet op de zij-instroom als één van de oplossingen op korte termijn. Steeds meer werkenden uit andere sectoren willen de overstap maken naar het onderwijs. Zij-instromers ervaren echter een aantal drempels in de aanloop naar en tijdens hun opleiding. De initiatieven binnen deze actielijn zijn erop gericht de knelpunten die er bestaan voor en tijdens de opleiding op te lossen en moeten ertoe leiden dat de lesbevoegdheid door meer zij-instromers en op een verantwoorde manier behaald kan worden, dat de uitval van zij-instromers verlaagd wordt. Ook zijn de initiatieven erop gericht op de kwaliteit van de opleiding te verbeteren door beter aan de sluiten bij de kandidaat.⁴⁸

⁴⁵ ICL (2022) Positie ICL-VO met betrekking tot het werken met Leeruitkomsten.

⁴⁶ [Besluit van 16 maart 2017 tot wijziging van het Besluit bekwaamheidseisen onderwijspersoneel en het Besluit bekwaamheidseisen onderwijspersoneel BES in verband met de herijking van de bekwaamheidseisen voor leraren en docenten](#)

⁴⁷ Zie ook Dengerink *et al.* (2021). Werken met leeruitkomsten in universitaire lerarenopleidingen.

⁴⁸ Bestuursakkoord flexibilisering lerarenopleidingen.

Activiteiten

Er worden door de ulo's diverse activiteiten ontplooid binnen deze actielijn. Deze actielijn bestaat uit vier deelprojecten.⁴⁹ Er wordt gewerkt aan een gezamenlijke werkwijze voor het erkennen en waarderen van EVC's en er worden verbeteringen doorgevoerd in het uitvoeren van de assessments tijdens de aanmeldingsprocedure (deelproject 1). Verder is er door Stichting Trainees in Onderwijs (organisatie die ook het Onderwijsloket heeft opgezet en bijhoudt) een contentbank ontwikkeld waarmee overstappers zich beter kunnen voorbereiden op het docentschap en het geschiktheidsonderzoek (deelproject 2).⁵⁰ Verder zijn er door meerdere ulo's en in samenwerking tussen universiteiten flexibele maatwerktrajecten ingericht voor zij-instromers (deelproject 3). Deze trajecten zorgen ervoor dat meer zij-instromers de mogelijkheid hebben om (op maat) in hun eigen regio te werken en een universitaire lerarenopleiding te volgen. In dit kader worden er op allerlei aspecten van het zij-instroom traject acties ondernomen: werving, informeren en oriëntatie, matching, assessment, samenwerking tussen opleiding en school en het maatwerkprogramma zelf. Ook zijn in een aantal regio's de knelpunten rondom zij-instroom en de behoefte van zij-instromers in kaart gebracht. Verder wordt er een onderzoek door de WUR gedaan naar verbreding van doelgroepen (deelproject 4).

Stand van zaken

Met betrekking tot een gezamenlijke werkwijze voor het **erkennen en waarderen van EVC's** is er in het najaar van 2021 een verkenning gedaan onder alle landelijke ulo's. In november 2022 start er een vervolgtraject dat zal worden afgerond in november 2024, waarin drie lijnen centraal staan:

1. Afstemming van het gebruik van vrijstellingen.
2. Afstemmingen van het maatwerk, met een focus op het formatieve effect van EVC.
3. Het creëren van een gedeelde taal: zowel tussen ulo's en andere betrokken als tussen ulo's onderling.

Verschillende **maatwerktrajecten** zijn in samenwerking tussen universiteiten ontwikkeld en in gebruik en er zijn op de verschillende plekken zij-instromers gestart. Bij één van de ulo's is echter nog maar één aanmelding voor dit traject, waardoor er nog niet gestart kan worden met het opleiden van een groep zij-instromers in de regio. Er is door alle ulo's de afgelopen tijd veel geïnvesteerd in zowel werving van zij-instromers, informatievoorziening en oriëntatie, als in matching van studenten met scholen. Op het gebied van assessment is er de ambitie om in de nabije toekomst meer samen te werken.

Verder is er een projectgroep waarin projectleiders van verschillende ulo's samenkomen voor kennisdeling over maatwerktrajecten voor zij-instromers. Er worden dan met name operationele zaken besproken, zoals bijvoorbeeld werving en toelatingsprocedures.

Reflectie

De ulo's hebben de afgelopen tijd diverse acties ondernomen om meer zij-instromers te werven. Daarbij liepen ze echter tegen een aantal zaken aan. Zo geven gesprekspartners aan dat er meer kennis nodig is over het zij-instroomtraject bij zowel potentiële studenten als scholen. Dit betreft bijvoorbeeld kennis over mogelijkheden om zij-instromers in te zetten en subsidieregelingen. De samenwerking met de scholen rondom zij-instroom kan in diverse regio's nog worden versterkt, wat tijd kost. Een gesprekspartner geeft aan dat de urgentie

⁴⁹ Documentatie van UNL 'Overzicht projecten en deelnemers' (9 november 2022).

⁵⁰ [Kennisbank | Het Onderwijsloket](#)

van het lerarentekort niet in elke regio even groot is en dus door scholen minder ervaren wordt, waardoor het lastig is om de samenwerking op te starten met scholen rondom de zij-instroom.

Verder geven gesprekspartners aan dat er verschillende andere actielijnen van invloed zijn op onderdelen van het maatwerktraject, maar dat het ontwikkelen van het maatwerktraject niet afhankelijk was hiervan. Ze geven allen aan dat het wel belangrijk is om goed in de gaten te houden dat verschillende projecten met elkaar blijven samenhangen. Een voorbeeld hiervan de verwevenheid van het EVC-project en het maatwerktraject met het project Samen Opleiden & Professionaliseren⁵¹ en de wo-actielijn leeruitkomsten (zie paragraaf 3.3.4). Zij gaan bijvoorbeeld aan de slag met het maken van een landelijk beroepsprofiel en met het werken volgens principes van leeruitkomsten, zoals het ontwikkelingsgericht toetsen. Dit gaat onder andere over leerwegaafhankelijk toetsen. Deze projecten kunnen een positief effect hebben op maatwerktrajecten, omdat men aan de voorkant kan toetsen, en vanwege een breedgedragen beroepsprofiel dat onderliggend is aan de EVC-toetsing.

De aantallen zij-instromers per universiteit verschillen. Op de ene universiteit starten er gemiddeld 40 zij-instromers per jaar, op een andere universiteit maar vijf. De gesprekspartners geven aan dat bij diverse ulo's maatwerktrajecten ook voor andere doelgroepen dan zij-instromers in beroep inzetten.

Voor een goede samenwerking binnen de universitaire zij-instroomtrajecten is veel afstemming nodig. Er is sprake van veel verschillende samenwerkings- en overlegstructuren en veel verschillende bestuurlijke gremia en wet- en regelgeving, wat de werkzaamheden soms onoverzichtelijk maakt. Het wordt daarentegen als positief ervaren dat deze actielijn vraagt om veel afstemming tussen verschillende universiteiten en hogescholen, waardoor nieuwe contacten gelegd worden en er veel wordt samengewerkt. Een gezamenlijk doel of project is essentieel voor een constructieve samenwerking.

Gesprekspartners geven ten slotte aan dat het nog te vroeg is om te spreken over concrete effecten. De aantallen studenten die starten met dit maatwerktraject zijn nog erg klein en de projecten zijn nog in ontwikkeling en lopen nog niet zo lang. In het volgende hoofdstuk gaan we hier nader op in.

⁵¹ [Platform Samen Opleiden](#)

4 1-meting van het bestuursakkoord

In dit hoofdstuk beschrijven we de kwantitatieve ontwikkelingen aan lerarenopleidingen. Het doel hiervan is om de effecten van het bestuursakkoord kwantitatief in kaart te kunnen brengen. Hierbij maken we onderscheid tussen kwantitatieve indicatoren voor het gehele bestuursakkoord en voor specifieke actielijnen. In paragraaf 4.1 beschrijven we kwantitatieve ontwikkelingen aan lerarenopleidingen, specifiek instroom-, uitstroom-, uitval- en studiesuccescijfers. In paragraaf 4.2 beschrijven we de ervaringen en tevredenheid van studenten en zij-instromers. In paragraaf 4.3 reflecteren we ten slotte op de beschikbare indicatoren voor het meten van de effecten van het bestuursakkoord.

4.1 Kwantitatieve ontwikkelingen aan lerarenopleidingen

4.1.1 Algemene effecten bestuursakkoord

DUO

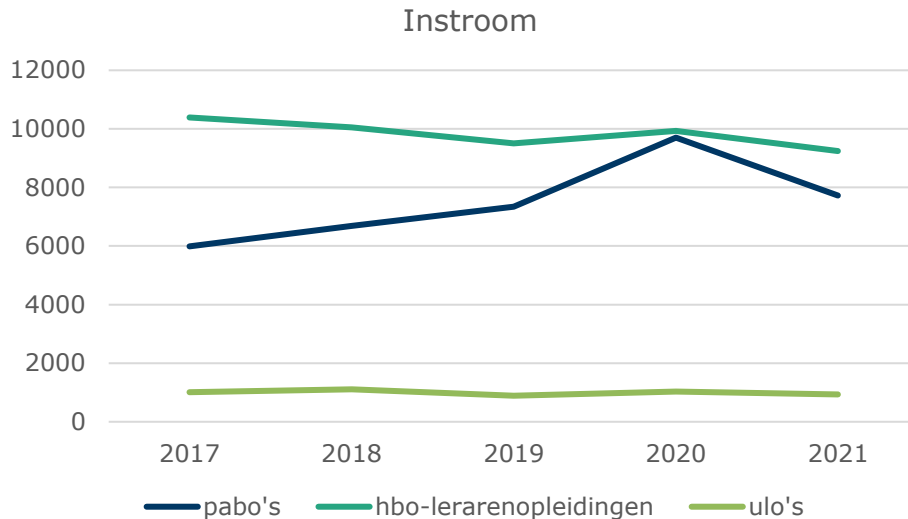
Op basis van **DUO-data** volgen we de instroom-, uitstroom-, uitval- en studiesuccescijfers van de pabo's, de hbo-lerarenopleidingen en de universitaire lerarenopleidingen (ulo's).⁵² Hierbij definiëren we de opleidingen als volgt:

- **Pabo's:** Onder pabo verstaan we de 'B Opleiding tot leraar Basisonderwijs' aan het hbo en de 'B Pedagogische Wetenschappen van Primair Onderwijs' (PWPO) aan het wo.⁵³
- **Hbo-lerarenopleidingen:** Bij de hbo-lerarenopleidingen worden zowel de tweedegraads bacheloropleidingen als de eerstegraads masteropleidingen meegenomen.
- **Ulo's:** De cijfers met betrekking tot de ulo's bevatten alleen de eerstegraadsopleidingen (Educatieve Masters van 60 EC en 120 EC). Bij DUO zijn geen cijfers bekend over deelname aan de educatieve minor of module (tweedegraads bevoegdheid). De UNL houdt deze cijfers zelf bij. Deze zijn verderop in dit hoofdstuk te vinden.

Figuur 2 toont de instroomcijfers die bekend zijn bij DUO voor de opleidingen zoals hierboven beschreven. Vanaf 2018 is de PWPO onderdeel van de pabo instroom cijfers. De **instroom** van een opleiding kan door vele factoren beïnvloed worden, maar gesprekspartners geven aan dat ze niet verwachten dat het bestuursakkoord hier direct (meetbare) invloed op zal hebben.

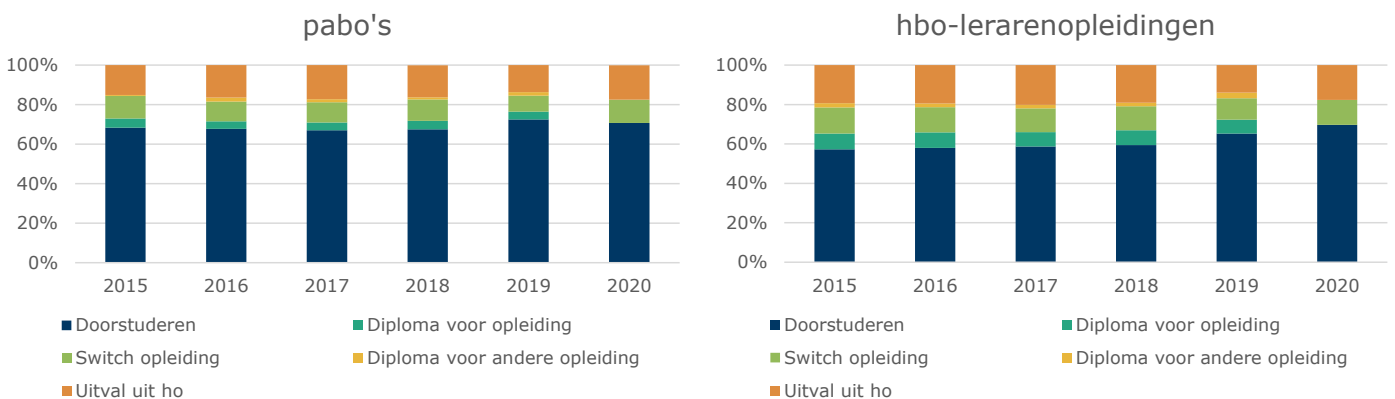
⁵² DUO gegevens mogen niet herleidbaar mogen zijn tot individuen, daarom is de data gemaskeerd aangeleverd. Dit betekent dat bij een te gering aantal studenten in een bepaalde opleiding, deze op '<5' is gezet. Aangezien wij aggregeren op hogere niveaus, hebben wij voor deze opleidingen gerekend met 3 studenten (het gemiddelde van '<5'). Bij de studiesucces cijfers is het daarnaast ook mogelijk dat er een range is aangeleverd voor het aantal studenten. Voor de aggregatie hebben wij daar het gemiddelde van deze range genomen. Het kan dus zijn dat de cijfers die hier gepresenteerd worden afwijken van cijfers uit een andere bron.

⁵³ In het volgende rapport zullen de cijfers van de in 2022 gestarte 'M Educatieve Master Primair Onderwijs' (EMPO), de academische leerroute primair onderwijs (ALPO) en de overige academische routes PO worden meegenomen.

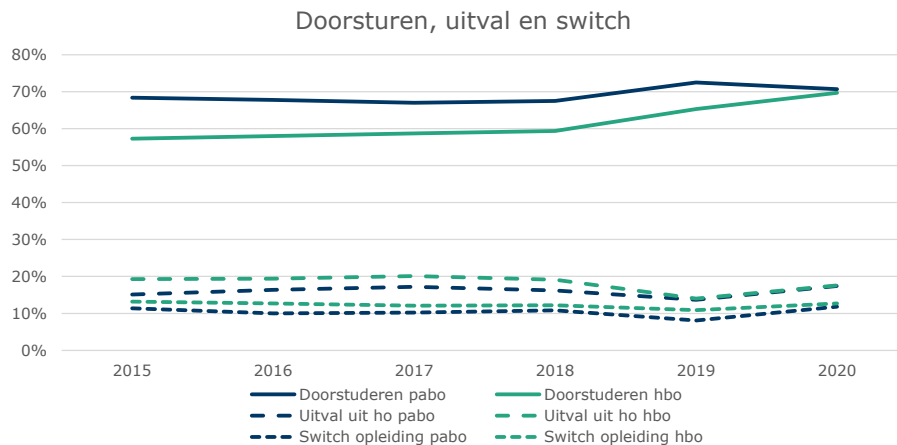
Figuur 2. Instroom cijfers van de pabo's, hbo-lerarenopleidingen en ulo's. Bron: DUO.

Onderdeel van flexibilisering van de lerarenopleidingen is ook het opleiden op maat. Hierbij is het uitgangspunt dat de **uitval** van studenten tijdens hun studie hierdoor zal verminderen. Figuur 3 toont de cijfers van studenten na het eerste jaar. Aangezien een groot deel van de studenten aan de ulo's een éénjarige master volgt, laten we deze cijfers niet zien in de context van uitval.

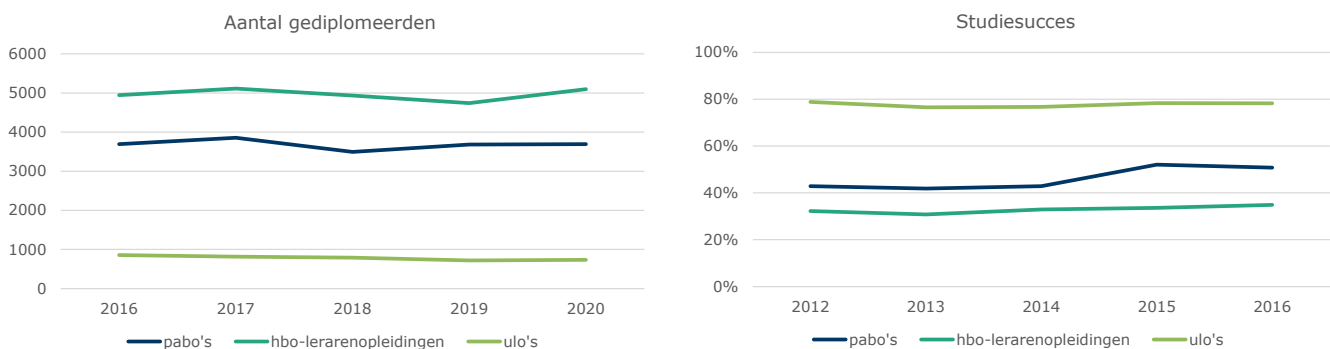
Figuur 3. Cijfers na het eerste jaar. Links: pabo's, rechts: hbo-lerarenopleidingen. Bron: DUO.

Figuur 4 toont in percentages hoeveel studenten ieder jaar na het eerste jaar doorsturen, uit het ho uitvallen of van studie switchen voor de pabo's en de hbo-lerarenopleidingen (het aandeel studenten dat in het eerste jaar of na het eerste jaar een diploma behaald heeft is dermate klein dat we die hier tonen). Vanaf 2018 is te zien dat met name bij de hbo-lerarenopleidingen, maar ook bij de pabo's, het percentage studenten dat na het eerste jaar doorstudeert toeneemt. Lerarenopleidingen geven in de interviews verder aan dat ze verwachten dat deze stijgende lijn mede door het bestuursakkoord en de flexibele leertrajecten door zal zetten.

Figuur 4. Percentage studenten dat na het eerste jaar doorstudeert, uitgevallen is of van studie geswitcht is. Bron: DUO.

Ieder jaar behaald een bepaald aantal studenten een diploma. Dit cijfer noemen wij hier de **uitstroom** (links in Figuur 5). Daarnaast kan gekeken worden naar het **studiesucces**. Het studiesucces van een cohort wordt aangegeven door het percentage studenten dat het diploma in *nominaal + 1* jaar behaald heeft. Aangezien hbo-bacheloropleidingen veelal vier jaar (nominaal) duren, zijn deze cijfers tot en met de cohort van 2016 bekend.

Figuur 5. Links: Aantal studenten dat ieder jaar een diploma behaald heeft. Rechts: Het percentage studenten dat het diploma in *nominaal + 1* jaar behaald heeft. Bron: DUO.

Het aantal studenten dat ieder jaar een diploma behaald lijkt voor alle lerarenopleidingen redelijk constant te blijven over de jaren. Met name bij de ulo's is het studiesucces hoog (rechts in Figuur 5). Voor de pabo's en met name de hbo-lerarenopleidingen ligt dit een stuk lager. Enkele gesprekspartners verwachten dat deze cijfers door de toenemende mate van maatwerk in de opleiding dankzij het bestuursakkoord ook zullen klimmen de komende jaren. Anderen verwachten daarentegen juist dat meer maatwerk ook tot langere trajecten kan leiden, omdat het vaker gecombineerd kan worden met een baan. Dit hoeft niet per definitie slecht te zijn, omdat meer mensen voor het beroep kiezen, maar kan wel leiden tot een lagere score op studiesucces. Echter zal het nog een aantal jaren duren voordat de effecten van het bestuursakkoord zichtbaar zullen zijn in de studiesucces- en uitstroomcijfers.

Loopbaanmonitor onderwijs

Ook zal het nog een aantal jaren voordat de effecten van het bestuursakkoord op de aansluiting met de arbeidsmarkt zichtbaar zijn. Het doel van het bestuursakkoord is om deze

aansluiting te verbeteren. In de interviews vangen we op dat het beroepsrendement laag is: te weinig afgestudeerden worden daadwerkelijk leraar. Dit wordt beaamd door cijfers uit de **Loopbaanmonitor Onderwijs**.⁵⁴ De Loopbaanmonitor Onderwijs probeert inzicht te krijgen in de arbeidsmarktsituatie van pas afgestudeerde leraren en het beroepsrendement van de lerarenopleidingen. Omdat startende leraren vooral in de eerste jaren na hun afstuderen het onderwijs verlaten focust de Loopbaanmonitor Onderwijs zich vooral op deze eerste fase. De monitor bestaat uit twee onderdelen: analyses op de microdata van het CBS en een jaarlijkse enquête onder leraren die in het jaar daarvoor hun eerste diploma voor een lerarenopleiding hebben behaald.

Tabel 2. Aandeel van de afgestudeerden dat werkzaam is binnen het onderwijs in %. De tabel is gebaseerd op Tabel 2.1 uit de Loopbaanmonitor Onderwijs van Centerdata.

Jaren na afstuderen	pabo			hbo lerarenopleiding			ulo		
	1	3	5	1	3	5	1	3	5
Cohort 2014	77	80	82	64	67	67	73	72	70
Cohort 2015	76	84	84	66	69	69	73	72	71
Cohort 2016	81	84		65	69		73	74	
Cohort 2017	85	86		68	71		72	70	
Cohort 2018	87			69			71		
Cohort 2019	88			71			74		

Tabel 2 toont het aandeel afgestudeerden van de pabo, hbo-lerarenopleiding (lerarenopleiding vo) en de ulo dat na 1, 3 of 5 jaar werkzaam is binnen het onderwijs. Deze meest recente cijfers laten zien dat een steeds groter deel van de pabo- en hbo-afgestudeerden na afstuderen in het onderwijs werkzaam is. De verschillen tussen cohorten en jaren van de ulo-afgestudeerden zijn gering. Een betere aansluiting op de beroepspraktijk, bijvoorbeeld middels Samen Opleiden⁵⁵, zou volgens gesprekspartner bij kunnen dragen aan een hoger percentage dat direct na afronding werkzaam is binnen het onderwijs, doordat afgestudeerden mogelijk beter voorbereid zijn op de beroepspraktijk.

Universiteiten van Nederland

De Universiteiten van Nederland vragen zelf ook bij de ulo's uit hoeveel studenten zich elk jaar inschrijven en hoeveel bevoegdheden er worden afgegeven.⁵⁶ Deze cijfers komen in grote lijnen overeen met de cijfers van DUO, maar doordat DUO de cijfers maskeert (zie voetnoot 50) kunnen ze ietwat afwijken. In deze cijfers van UNL worden zes categorieën onderscheiden:

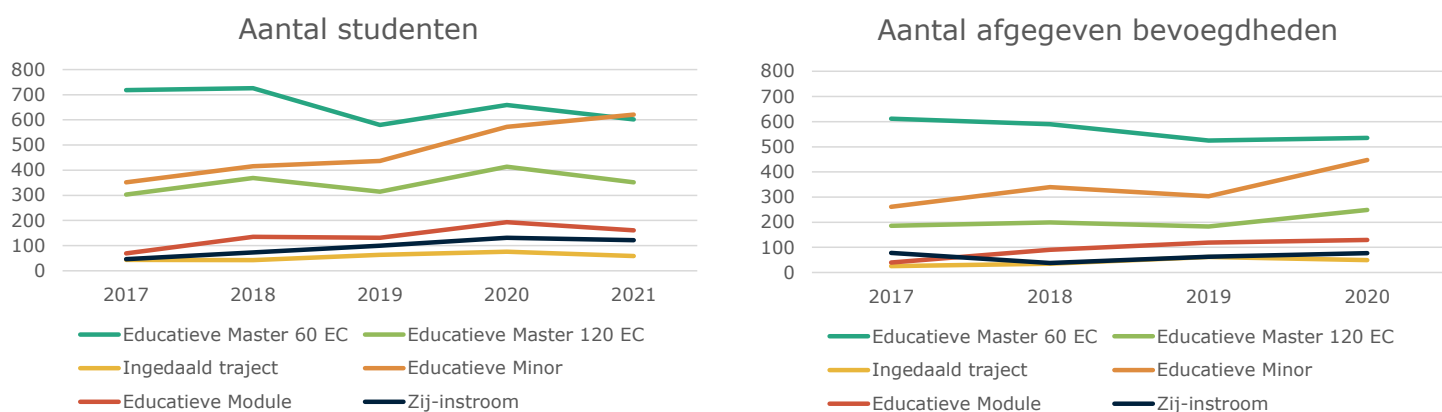
- **Eerstegraads opleidingen:**
 1. *Educatieve Master 60 EC*. De éénjarige variant van de master.
 2. *Educatieve Master 120 EC*. De tweejarige variant van de master.
 3. *Ingedaalde educatieve Masterprogramma's*. Binnen reguliere, niet-educatieve masterprogramma's worden tracks aangeboden die leiden tot een eerstegraads certificering.

⁵⁴ [Loopbaanmonitor onderwijs - Centerdata NL](#)

⁵⁵ [Samen Opleiden](#)

⁵⁶ [Universiteiten van Nederland – Cijfers lerarenopleidingen](#)

4. *Zij-instroom*. Zij-instroom in beroep is een traject dat gefinancierd wordt door subsidie van OCW. Na afronding van dit traject ontvangt de kandidaat géén masterdiploma, maar een getuigschrift met eerstegraads bevoegdheid.
- **Tweedegraads opleidingen:**
 5. *Educatieve Minor*. Een traject van 30 ECTS dat studenten tijdens hun universitaire bacheloropleiding kunnen volgen. Na afronding wordt hun beperkte tweedegraads bevoegdheid bijgeschreven op het bachelordiploma.
 6. *Educatieve Module*. Een traject van 30 ECTS voor kandidaten met een afgerond bachelordiploma dat verwant is aan een schoolvak. Na afronding van de module ontvangen de kandidaten een certificaat met een beperkte tweedegraads bevoegdheid.

Figuur 6. Cijfers van Universiteiten van Nederland over het aantal studenten en afgegeven bevoegdheden in de opleidingen die leiden tot bevoegdheden.

De UNL houdt (nog) geen cijfers bij over de instroom in de verschillende varianten van de universitaire pabo. Figuur 6 laat zien dat de ulo's met name instroom in de eerstegraads opleidingen (Educatieve Masters) hebben, maar dat de Educatieve Minor (tweedegraads) in populariteit toeneemt. Deze groep kan een belangrijke doelgroep zijn voor de doorstroom naar de eerstegraads.

4.1.2 Specifieke actielijnen

Naast de algemene effecten van het bestuursakkoord zijn er ook actielijnen die specifiek betrekking hebben op de instroom, uitstroom, uitval en studiesucces van studenten. Hieronder tonen we per specifieke actielijn de huidige stand van zaken die we gedurende de loop van het bestuursakkoord kunnen volgen.

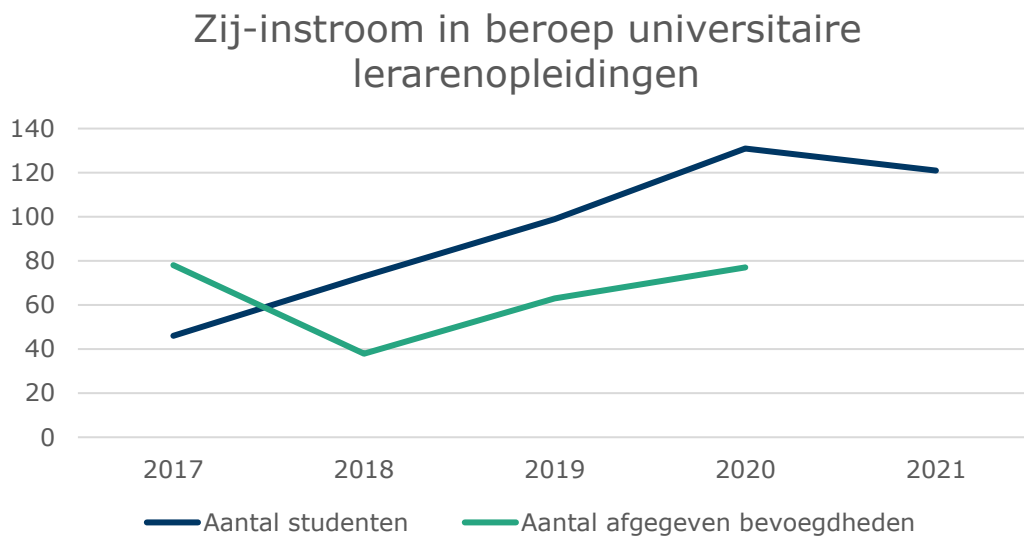
Universitaire zij-instroom: verbeteren intake, toelating en aanbod

Doel: *Zij-instromers ervaren drempels in de aanloop naar en tijdens hun opleiding. De initiatieven in deze actielijn moeten ertoe leiden dat de lesbevoegdheid **door meer studenten en op een verantwoord manier behaald kan worden**, dat de uitval van studenten **verlaagd wordt** en dat de opleidingstrajecten meer gewaardeerd worden door de studenten.*

Bij deze actielijn gaat het dus specifiek over de uitval- en uitstroomcijfers van de zij-instroom in beroep bij de ulo's. Deze cijfers worden door UNL uitgevraagd bij de universitaire lerarenopleidingen.⁵⁷ Over het algemeen is er de afgelopen jaren een toename van het aantal

⁵⁷ [Universitaire aanpak lerarentekort - Feiten en cijfers](#)

studenten en het aantal afgegeven bevoegdheden (diploma's, certificaten) waar te nemen. In COVID-19 jaar 2021 is de toename van het aantal studenten afgevlakt. De komende jaren zullen we deze cijfers blijven volgen.

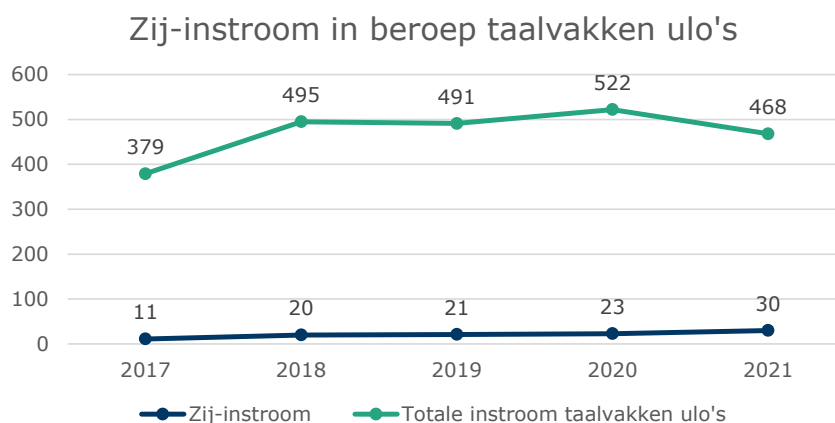

Figuur 7. Instroom- en uitstroomcijfers per jaar voor de universitaire zij-instroom in beroep.

Alfa4all: maatwerkprogramma voor zij-instromers in de talen tekortvakken

Doel: Met alfa4all wordt meegewerkt aan het tegengaan van het lerarentekort in **de taalvakken** in het voortgezet onderwijs. Dit doet alfa4all volgens een soortgelijk systematiek als bèta4all. Doordat studenten en zij-instromers kosteloos deficiënties in vakinhoudelijke kennis kunnen bijspijkeren, kunnen ze gemakkelijker **doorstromen naar academische lerarenopleidingen**.

Deze actielijn richt zich specifiek op de zij-instroom bij de taalvakken van de ulo's. Ook dit wordt door UNL bijgehouden. In Figuur 8 hieronder wordt de totale instroom in de taalvakken van de ulo's getoond en specifiek de zij-instroom in beroep. De zij-instroom in beroep is de afgelopen vijf jaar verdrievoudigd, maar is slechts verantwoordelijk voor een fractie van de totale instroom.

Figuur 8. Instroom bij de taalvakken van de universitaire lerarenopleiding.

Alfa4All is er specifiek op gericht om deze instroom via de zij-instroom de komende jaren te vergroten. Tabel 3 toont de zij-instroom specifiek per vak.

Tabel 3. Aantal zij-instromers in beroep bij de taalvakken aan de universitaire lerarenopleidingen.

Taalvak	2017	2018	2019	2020	2021
Arabisch					
Chinees					
Duits	4	5	1	5	3
Engels	1	4	3	3	9
Frans		1	2	3	
Fries					
Grieks en Latijn	3	1	4	2	3
Hebreeuws					
Italiaans					
Nederlands	3	8	10	10	14
Russisch					
Spaans		1	1		1
Taalvakken (ns)					
Totaal	11	20	21	23	30

Academische opleidingsroutes primair onderwijs

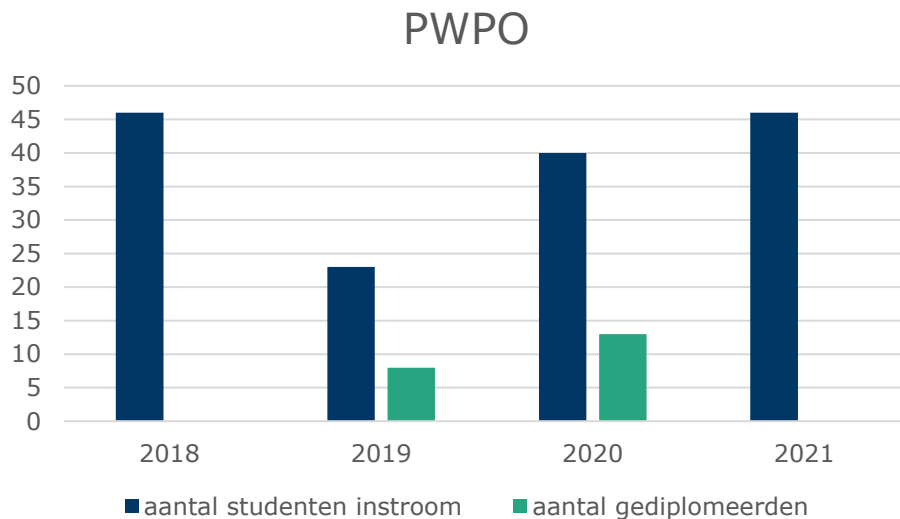
Doel: Door middel van de academische opleidingsroutes primair onderwijs worden voor specifieke doelgroepen aantrekkelijke routes toegankelijk, waarmee de **instroom vergroot** wordt en meer wordt behouden voor het primair onderwijs.

Sinds 2018 is het ook mogelijk om op het wo de pabo te doen, waarvoor de mogelijkheden met het bestuursakkoord verder zijn uitgebreid.⁵⁸ Momenteel bestaan de volgende opties:

1. **De academische lerarenopleiding primair onderwijs (ALPO):** Een dubbele-bachelor aan het hbo ('B Opleiding tot leraar Basisonderwijs') en het wo ('B Onderwijswetenschappen' of 'B Pedagogische Wetenschappen').
2. **De ingedaalde master:** Hbo-studenten aan de pabo ('B Opleiding tot leraar Basisonderwijs') kunnen tijdens hun opleiding al beginnen aan een schakeltraject op de universiteit voor de 'M Onderwijswetenschappen'.
3. **Het bachelor-mastermodel:** In vier jaar kan zowel een hbo-bachelor met po lesbevoegdheid ('B Opleiding tot leraar Basisonderwijs') als een wo Master of Arts in het domein communicatie, kunst en cultuur behaald worden.
4. **De wo 'B Pedagogische Wetenschappen Primair Onderwijs' (PWPO):** deze universitaire bacheloropleiding wordt afgesloten met een wo bachelordiploma en een po lesbevoegdheid.
5. **De wo 'Educatieve Master Primair Onderwijs' (EMPO):** in twee jaar wordt zowel een master in de Sociale Wetenschappen als een po lesbevoegdheid behaald.
6. **De wo-master en hbo-bachelor (MPabo):** in twee jaar wordt zowel de universitaire 'M Educational Sciences' als de hbo 'B Opleiding tot leraar Basisonderwijs' gevolgd.

⁵⁸ [Wat is de universitaire pabo? | Het Onderwijsloket](#)

Voor deze actielijn zullen we de instroom- en uitstroomcijfers van deze opleidingen volgen. Op basis van DUO-cijfers kunnen we op dit moment alleen iets zeggen over de instroom- en uitstroom cijfers van de PWPO (zie Figuur 9). In het volgende rapport verwachten we op basis van DUO-data meer inzicht te kunnen geven in de andere opties, met uitzondering van de ingedaalde master waar DUO geen cijfers over bijhoudt. Doordat het, met uitzondering van de PWPO en de EMPO, een combinatie van verschillende opleidingen betreft, maakt dit het wel gecompliceerder. Wij raden de UNL daarom aan om, voor het volgen van deze specifieke actielijn, bij hun uitvraag onder lerarenopleidingen de cijfers van de academische pabo ook mee te nemen.

Figuur 9. Aantal studenten dat instroomde en diploma's ontving bij de PWPO. Bron: DUO.

4.2 Ervaringen en tevredenheid van studenten en zij-instromers

Voor het meten van de ervaringen en tevredenheid van studenten over de flexibilisering van de lerarenopleiding hebben we verschillende bestaande monitors bekeken: de Nationale Studenten Enquête (NSE), de Studentenmonitor en de Startmonitor. De Nationale Studenten Enquête is een grootschalig landelijk onderzoek waarin studenten hun mening geven over hun opleiding. In 2022 hebben ruim 286.000 studenten via deze online vragenlijst hun mening gegeven.⁵⁹ De Studentenmonitor is een onderzoek van OCW zelf naar de studie- en levensomstandigheden van studenten in Nederland. Dit wordt elk jaar gemeten aan de hand van een landelijke, grootschalige enquête. In 2020 vulden in totaal 18.000 studenten deze vragenlijst in. De Startmonitor heeft een andere insteek dan de NSE of de Studentenmonitor en probeert juist inzicht te krijgen in de motivatie achter een bepaalde studiekeuze. De Startmonitor wordt uitgezet door ResearchNed en bevat drie meetmomenten (september, december en juni). De vragenlijst wordt steekproefsgewijs uitgezet.⁶⁰ In 2020 werden ruim 3.500 studenten bereikt.

4.2.1 Algemene effecten bestuursakkoord

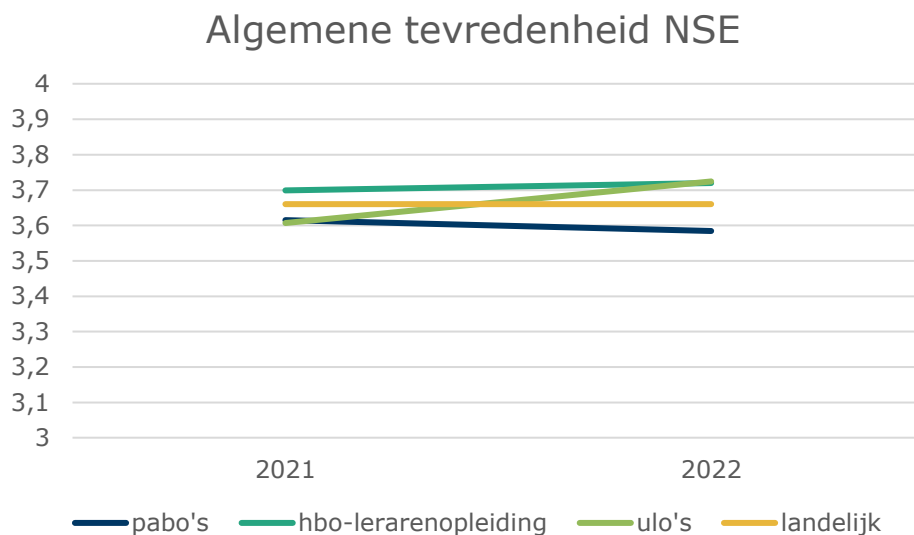
Zowel de Studentenmonitor als de NSE bevat een vraag over de algemene tevredenheid met de opleiding (op een schaal van 1 tot 5). Wij kiezen er hier voor om gedurende het

⁵⁹ <https://www.studiekeuze123.nl/nse-studenten>

⁶⁰ <http://www.researchned.nl/startmonitor/>

bestuursakkoord de tevredenheidscijfers van de NSE te monitoren. De respons bij de Studentenmonitor van de universiteiten is te laag om hier uitspraken over te kunnen doen (32 in totaal, zowel pabo als ulo's). De NSE heeft een hogere respons van ulo studenten (425 in 2021 en 384 in 2022). Opgemerkt moet worden dat het effect van COVID-19 waarschijnlijk ook gevolgen op de tevredenheid van studenten gehad zal hebben. Mede daardoor zal het ook lastig worden om effecten van het bestuursakkoord op de tevredenheidsscores vast te stellen. Bovendien worden niet alle doelgroepen meegenomen in de NSE, zoals de zij-instromers.

Figuur 10 toont desalniettemin de scores voor algemene tevredenheid uit de NSE voor de pabo's, de hbo-lerarenopleidingen, de ulo's en het landelijke gemiddelde van alle opleidingen. De landelijke tevredenheidsscores zijn net als de tevredenheidsscores bij de hbo-lerarenopleidingen en de ulo's tussen 2021 en 2022 niet significant veranderd ($p > 0.05$). De algemene tevredenheid onder pabo studenten is daarentegen wel significant, maar minimaal, afgenomen tussen 2021 en 2022.⁶¹ Gesprekspartners verwachten dat de flexibilisering van de lerarenopleiding een positief effect zal hebben op deze cijfers.

Figuur 10. Algemene tevredenheid. Bron: Nationale Studentenenquête.

Ook wordt er in de NSE specifiek gevraagd naar de tevredenheid van studenten met de ruimte die ze hebben om zelf vorm te geven aan hun programma. In Figuur 11 maken we naast voorgaande uitsplitsingen ook nog een onderscheid tussen hogescholen die hebben meegedaan aan het experiment leeruitkomsten (LUK's) en hogescholen die hier niet aan mee hebben gedaan. Tussen 2021 en 2022 zijn er in het landelijke gemiddelde geen significante verschillen ontstaan in de tevredenheidsscore om zelf vorm te geven aan het programma ($p > 0.05$). Bij studenten aan de ulo's was er een significante toename in de tevredenheid tussen 2021 en 2022.⁶² Bij de pabo's was daarentegen een significante dalende trend waar te nemen.⁶³ Bij de hbo-lerarenopleidingen zelf is geen verschil waargenomen tussen 2021 en 2022. Het valt ons op dat bij hogescholen die *niet* deelnamen aan het

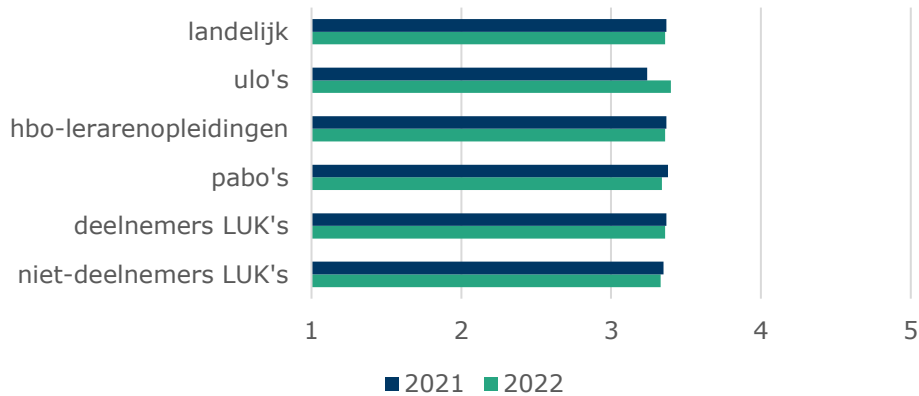
⁶¹ $t = 2.78, p < 0.01$; 2021: $M = 3.62, SD = 0.84$; 2022: $M = 3.58, SD = 0.83$

⁶² Ulo's: $t = 2.24, p < 0.05$; 2021: $M = 3.24, SD = 1.09$; 2022: $M = 3.4, SD = 1.04$

⁶³ Pabo's: $t = 2.78, p < 0.05$; 2021: $M = 3.38, SD = 0.97$; 2022: $M = 3.34, SD = 0.98$

experiment leeruitkomsten de tevredenheid bij studenten met de ruimte om zelf vorm te geven aan hun programma is afgenomen tussen 2021 en 2022.⁶⁴

De ruimte om zelf vorm te geven aan je programma

Figuur 11. Tevredenheid met flexibiliteit van studieprogramma lerarenopleidingen. Bron: Nationale Studentenenquête.

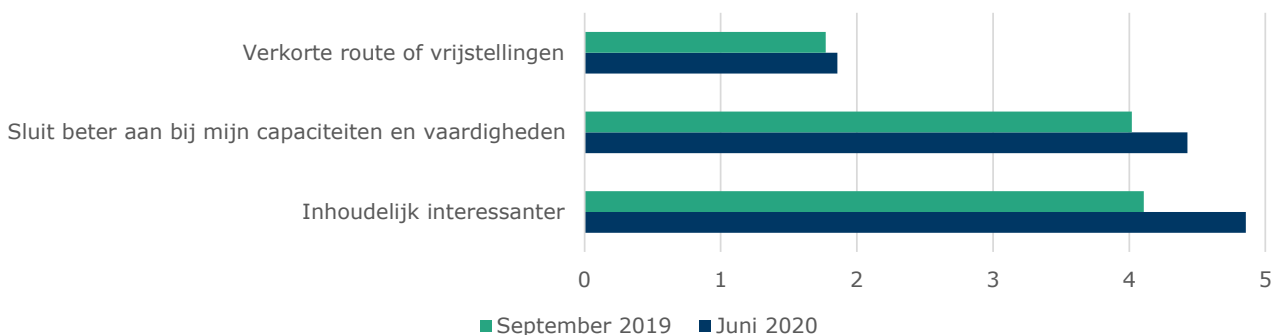
4.2.2 Specifieke actielijnen

Harmonisering EVC- en vrijstellingenbeleid

Doel: De hbo-lerarenopleidingen willen op korte termijn onnodige verschillen in de omgang met **erkenning van eerder verworven competenties (EVC's)** en vrijstellingen op basis van elders verworven kwalificaties te verkleinen zodat de student/kandidaat altijd op dezelfde kwaliteit en uitwisselbaarheid van EVC of vrijstellingen kan rekenen.

Deze actielijn is in eerste instantie voornamelijk gericht op de zij-instroom. In de beschikbare enquêtes is het niet mogelijk om specifiek in te zoomen op deze doelgroep. De Startmonitor bevraagt studenten in het algemeen aan het begin van het schooljaar (in september) en aan

Hoe belangrijk waren de volgende motieven voor het kiezen van je opleiding?

Figuur 12. Vraag uit de Startmonitor die betrekking heeft op de actielijn Harmonisering EVC- en vrijstellingenbeleid

⁶⁴ Niet-deelnemers LUK's: $t = 2.38$, $p < 0.05$; 2021: $M = 3.35$, $SD = 1$; 2022: $M = 3.33$, $SD = 1.02$

het eind van het schooljaar (in juni). Een vraag in de monitor is hoe belangrijk verschillende motieven waren voor het kiezen van de lerarenopleiding. Eén van de keuzes is hier de verkorte route of vrijstellingen. In het schooljaar 2019-2020 bleek dat, ten opzichte van de aansluiting bij capaciteiten en vaardigheden en de interesse in de inhoud, nog geen grote invloed te hebben op de keuze voor de lerarenopleiding, maar dit zou gedurende de implementatie het bestuursakkoord kunnen veranderen.

4.3 Beschikbaarheid indicatoren voor het meten van de effecten van het bestuursakkoord

Cijfers met betrekking tot kwantitatieve indicatoren van het bestuursakkoord, in de vorm van instroom, uitval, studiesucces en beroepsrendement, zijn met uitzondering van de universitaire pabo beschikbaar gebleken. Echter is het nog maar de vraag of de effecten van het bestuursakkoord binnen de looptijd van dit onderzoek gemeten kunnen worden. Een deel van de activiteiten binnen het bestuursakkoord wordt de komende jaren gerealiseerd en zal daardoor nog geen effect hebben op de indicatoren. Bovendien geldt voor een deel van de indicatoren dat we pas over een aantal jaar effect kunnen zien. Zelfs als er nu al een effect is op de instroom van studenten (bijv. de groep instromers in 2021-2022), dan zal het effect op het studiesucces in sommige gevallen pas in 2026-2027 gemeten kunnen worden. De cijfers over de uitval in het eerste studiejaar zullen wel al eerder beschikbaar zijn.

Ook hebben we in deze tussenrapportage gekeken naar indicatoren die het effect van het bestuursakkoord op de tevredenheid van studenten in kaart kunnen brengen. Hiertoe hebben we een aantal bestaande enquêtes en monitors onderzocht. Hierbij constateren we dat er geen *silver bullet* is: er wordt in geen enkele enquête of monitor specifiek gevraagd naar tevredenheid met de mate van flexibilisering van de opleiding of met specifieke componenten ervan. Echter hebben we wel minstens drie indicatoren gevonden die hier (indirect) inzicht in kunnen geven.

Daarnaast zal het ook lastig worden om de effecten van het bestuursakkoord te kunnen isoleren. Hiervoor zouden we de scores van opleidingen waarvan we weten dat ze verder zijn met de uitwerking van het bestuursakkoord willen vergelijken met de scores van opleidingen die minder ver zijn. Van buitenaf is de mate van flexibilisering van een opleiding echter lastig vast te stellen, waardoor een vergelijking tussen groepen niet mogelijk is. In de vorige sectie hebben we dit wel gedaan met deelnemers aan het experiment leeruitkomsten en hogeschoolen die hier niet aan hebben deelgenomen. Nu iedere hbo-lerarenopleiding zal gaan werken met leeruitkomsten (op een voor ons onbekend moment), zal deze uitsplitsing niet meer mogelijk zijn. De landelijke monitor FlexScan zou hier (voor het hbo) uitkomst kunnen bieden.⁶⁵ Voor het experiment leeruitkomsten is de FlexScan DT (deeltijd) ontwikkeld waarmee onderwijsinstellingen de mate van flexibilisering kunnen bepalen op vier niveaus: (1) pure standaardisatie, (2) standaard voor maatwerk, (3) standaardisatie op maat, en (4) volledig flexibele/gepersonaliseerde leerwegen. Dit kan dan voor zeven domeinen binnen onderwijsinstellingen worden bepaald: (1) informatievoorziening, (2) intake op moduleniveau, (3) onderwijsleeromgeving, (4) de professionals, (5) toetsing en validering, (6) certificaten en diploma's, en (7) onderwijslogistiek.⁶⁶

Een tweede manier voor het specifiek meten van de effecten van flexibilisering is het volgen van de indicatoren over de tijd. Hierbij nemen we dan aan dat gedurende het bestuursakkoord opleidingen meer zullen geen flexibiliseren. Echter zullen ook externe factoren hier

⁶⁵ [Resultaten landelijke monitor FlexScan schooljaar 2021-2022 - CINOP](#)

⁶⁶ HAN (2017). FlexScan DT handleiding versie 1.

invloed ophebben, zoals bijvoorbeeld veranderingen in het studiefinancieringssysteem en de naweeën van COVID-19. Wel kunnen we de trends bij lerarenopleidingen afzetten tegen het landelijke gemiddelde, waar deze externe factoren vermoedelijk een soortgelijke invloed op zullen hebben.

5 Observaties en aandachtspunten

In dit hoofdstuk plaatsen we puntsgewijs onze observaties en aandachtspunten bij de huidige stand van het bestuursakkoord. Aangezien dit een tussenrapport betreft en activiteiten nog gaande zijn zien wij dit nog niet als conclusies en aanbevelingen. In paragraaf 5.1 plaatsen we onze observaties over de verschillende fasen van ons analysekader. In paragraaf 5.2 noemen we enkele aandachtspunten voor de uitvoering van het bestuursakkoord en ons verdere onderzoek ernaar.

5.1 Observaties ten aanzien van de stand van het bestuursakkoord

Voorwaarden (input)

1. Er zijn nog geen concrete wetswijzigingen doorgevoerd om resultaten uit het bestuursakkoord te borgen. Voor verschillende onderwerpen staat het ook nog ter discussie of dit nodig is.
2. De financiële middelen zijn over het algemeen toereikend voor de realisatie van ambities en doelstellingen van het bestuursakkoord.
3. Het bestuursakkoord stelt echter impulsfinanciering beschikbaar voor activiteiten die ook na afloop van het bestuursakkoord moeten doorlopen, waaronder EVC-assessments en regionale allianties. Hoe deze activiteiten te blijven financieren is op dit moment nog niet duidelijk.
4. VH en UNL hebben gekozen voor verschillende manieren voor verdeling van middelen.

Uitvoering (throughput)

5. De toegenomen samenwerking en kennisdeling tussen hbo-lerarenopleidingen en ulo's wordt gezien als een van de belangrijkste meerwaarden van het bestuursakkoord.
6. Veel lerarenopleidingen hebben moeite om capaciteit te organiseren om de beoogde activiteiten uit te voeren. De doorlooptijd wordt als krap ervaren.
7. Voor de regionale allianties geldt dat deze gewaardeerd worden, maar dat voor veel betrokkenen onduidelijk is hoe verschillende programma's met regionale (en ook de landelijke) aanpakken zich tot elkaar verhouden.
8. Werken met (de principes van) leeruitkomsten lijkt nog veel vragen op te roepen bij zowel hbo-lerarenopleidingen als ulo's. Wat dit betekent en in welke mate dit aanpassingen aan de opleiding vereist wordt verschillend geïnterpreteerd.

Resultaten (output)

9. Flexibilisering en maatwerk zijn zeer brede termen die het lastig maken te bepalen in welke mate het onderwijsaanbod (op landelijk niveau) geflexibiliseerd is.
10. Veel actielijnen staan op het punt om aanbod aan studenten te genereren of zijn hiermee zeer recentelijk van start gegaan. De ervaringen van opleiders, studenten/zij-instromers en werkgevers moeten de komende periode opgedaan worden.

Effecten (outcome)

11. Gesprekspartners verwachten niet dat het bestuursakkoord (meetbare) invloed zal hebben op de instroomcijfers.
12. Gesprekspartners verwachten dat het bestuursakkoord zal bijdragen aan het verlagen van de uitval van studenten en verhoging van studiesucces.

13. Het is nog niet duidelijk of het bestuursakkoord zal bijdragen aan een betere aansluiting op de arbeidsmarkt en een hoger aandeel afgestudeerden dat in het onderwijs werkzaam wordt en blijft. Gesprekspartners verwachten dat een betere voorbereiding op de beroepspraktijk hier een positief effect op zal hebben.
14. Gesprekspartners verwachten dat het bestuursakkoord een positieve bijdrage zal leveren aan de algemene tevredenheid van studenten met hun opleiding.
15. De reeds beschikbare databronnen bieden voldoende basis voor kwantitatieve indicatoren om de effecten van het bestuursakkoord te monitoren.
16. Er is geen databron die specifiek inzicht geeft in de tevredenheid van studenten met de mate van flexibilisering. Aangezien de mate van flexibilisering niet per opleiding bepaald kan worden op basis van publieke data (zie ook conclusie 9) kan dit ook niet achteraf bepaald worden aan de hand van de algemene tevredenheid van een student met zijn/haar opleiding.
17. Voor een deel van de kwantitatieve indicatoren zal een effect pas ruim na afloop van het bestuursakkoord zichtbaar worden, denk aan cijfers op afstuderen of de mate waarin afgestudeerden in het onderwijs werkzaam zijn.
18. Het zal heel lastig zijn om kwantitatieve ontwikkelingen aan de lerarenopleidingen toe te schrijven aan het bestuursakkoord. Er zijn veel verschillende ontwikkelingen in het onderwijs en de arbeidsmarkt met verschillende invloeden op deelname van studenten aan lerarenopleidingen.
19. Het is dan ook lastig te voorspellen of het bestuursakkoord voldoende basis biedt om tegemoet te komen aan het lerarentekort.

5.2 Aandachtspunten voor het bestuursakkoord en onderzoek

Gezien dit een tussenrapport betreft hebben we nog geen evaluerende conclusies en aanbevelingen. Voor de doorlooptijd van het bestuursakkoord zien we echter drie aandachtspunten waar mogelijk al op kan worden geacteerd:

1. Meer duidelijkheid hoe regionale allianties zich verhouden tot elkaar, de overkoepelende ambities van het bestuursakkoord (deels overlappend met de ambities voor de regionale allianties) en tot andere regionale en landelijke aanpakken kan van belang zijn om de regionale allianties effectief vorm te geven.
2. Meer duidelijkheid hoe de regionale allianties en EVC-assessments na afloop van het bestuursakkoord te financieren kan van belang zijn om commitment vanuit lerarenopleidingen te verkrijgen en vast te houden.
3. Houdt oog voor het gelijkwaardig betrekken van opleidingen van verschillende groottes en verschillende regio's.

Voor het onderzoek richting eindrapport zien we de volgende aandachtspunten:

4. Het is lastig te bepalen in welke mate lerarenopleidingen flexibel zijn vormgegeven en maatwerk bieden. Mogelijk biedt de landelijke monitor FlexScan uitkomst voor het hbo. Dit zal voor het eindrapport nader worden bekeken.
5. Het bestuursakkoord bevat veel activiteiten met veel verschillende actoren. Dit bemoeilijkt een compleet, actueel en diepgaand overzicht. In het eindrapport kunnen we een globaal beeld schetsen over de volle breedte van het bestuursakkoord. Uitsluitend voor de vier casestudies kunnen we een meer gedetailleerd beeld schetsen van ondernomen activiteiten en ervaringen van verschillende stakeholders.
6. Aangezien er veel verschillende ontwikkelingen in het onderwijs en de arbeidsmarkt van invloed zijn op de instroom in de lerarenopleidingen zal het niet goed mogelijk zijn om kwantitatieve ontwikkelingen aan de lerarenopleidingen toe te schrijven aan het bestuursakkoord.

7. DUO en de UNL houden nog niet structureel cijfers bij over de academische opleidingsroutes primair onderwijs. De UNL zou deze cijfers kunnen opvragen in hun bestaande proces van uitvraag onder ulo's.

Bijlage 1. Overzicht beoogde resultaten van het bestuursakkoord

Regionale allianties: intensiveren samenwerking hbo- en wo-lerarenopleidingen (hbo/wo)

1. In 2022 zijn er op in ieder geval twee plekken regionale lerarenallianties gevormd.

Kennisdelen en samenwerking in het flexibiliseren van lerarenopleidingen (hbo/wo)

2. In 2023 participeren de hbo en wo lerarenopleidingen gezamenlijk in een netwerk 'flexibilisering lerarenopleidingen'.

3. In 2022 hebben de hbo- en wo-lerarenopleidingen in samenwerking leeruitkomsten voor het eerstegraads gebied geformuleerd.

4. In 2022 hebben de hbo- en wo-lerarenopleidingen gezamenlijk een professionaliseringsprogramma ontwikkeld voor lerarenopleiders en schoolopleiders in het opleiden van zij-instromers.

Gezamenlijk ontwikkelen academische zij-instroomroute primair onderwijs (hbo/wo)

5. In september 2021 kunnen zij-instromers in de regio Leiden/Amsterdam en regio Utrecht starten met een academische zij-instroomroute.

Harmonisering EVC- en vrijstellingenbeleid (hbo)

6. De student krijgt vanaf studiejaar 2021-2022 de mogelijkheid om voor of in de poort een intake-assessment te doen.

7. Vanaf 2021 is de zij-instroom voor de pabo's geharmoniseerd.

8. Daarvoor werken de hogescholen gezamenlijk aan kennisdeling, borging en professionalisering van assessoren en intakers/begeleiders.

Flexibiliseren op basis van leeruitkomsten (hbo)

9. 2022-2023 en 2023- 2024 hebben de reeds deelnemende instellingen met alle lerarenopleidingen geen vaststaand onderwijsprogramma meer.

10. In 2022 zijn lerarenopleiders verder geprofessionaliseerd in de reeds in gang gezette ontwikkeling m.b.t. begeleiding en didactiek voor volwassenen en het werken met leerwegaafhankelijk toetsen.

11. In 2020-2021 ontwikkelen de hbo-lerarenopleidingen gezamenlijk landelijke, geharmoniseerde leeruitkomsten voor de brede pedagogisch-didactische basis.

12. In 2020-2021 bereiden instellingen die reeds werken met leeruitkomsten zich voor op de uitbreiding vanaf 2021.

13. In 2020-2021 verkennen de nog niet deelnemende instellingen in hoeverre het werken conform de uitgangspunten van het experiment leeruitkomsten voor hun werkt. In 2021-

2022 wordt er een besluit genomen over verdere invoering van het werken met leeruitkomsten.

14. Instellingen nemen in alle jaren actief deel aan kennisdelings- en ontwikkelingsbijeenkomsten die door 10voordeleraar georganiseerd worden.

15. Parallel aan bovengenoemde ontwikkelingen wordt door de lerarenopleidingen monitorings- en evaluatieonderzoek uitgevoerd specifiek voor de lerarenopleidingen om evidence informed te kunnen werken.

Alfa4all: maatwerk programma voor zij-instromers in de talen tekortvakken (wo)

16. In januari 2022 kunnen studenten die nog onvoldoende vakinhoud beheersen zich via het programma Alfa4all bijscholen om toelaatbaar te zijn tot een universitaire vooropleidingen.

17. In december 2021 zijn alle cursussen voor het Alfa4allprogramma ontwikkeld.

18. In november 2020 kunnen studenten de eerste deficiëntiecursussen voor de schoolvakken Nederlands, Engels en Duits volgen.

19. In december 2022 is een plan voor duurzame continuering gereed.

Modularisering curriculum: in leerwerktraject naar een eerstegraads bevoegdheid (wo)

20. In september 2021 heeft de universitaire lerarenopleiding van de Universiteit Utrecht ervaring opgedaan met een modulair curriculum, de ervaringen gedeeld met andere ulo's en op basis van de ervaringen de samenwerking met de scholen vormgegeven.

21. In september 2022 hebben de universitaire lerarenopleidingen van de Universiteit Leiden en van de Universiteit van Amsterdam het curriculum van de eenjarige master modulair ingericht.

22. In september 2023 kunnen studenten bij de Universiteit Utrecht, Universiteit Leiden, Vrije Universiteit Amsterdam en Universiteit van Amsterdam via een modulair opgebouwd curriculum een eerstegraads bevoegdheid behalen.

23. In september 2023 heeft de universitaire lerarenopleiding van de Vrije Universiteit het curriculum modulair ingericht.

24. De ervaringen met de modulaire opleiding worden geëvalueerd onder studenten, lerarenopleidingen en betrokken scholen en de resultaten daarvan worden verspreid binnen de ICL en, bij hbo-lerarenopleidingen.

Academische opleidingsroutes primair onderwijs (wo)

25. Afhankelijk van de verkenning en de macrodoelmatigheidstoets en Toets Nieuwe Opleiding (TNO) kunnen studenten met een afgeronde universitaire bacheloropleiding in september 2022 in Leiden, Utrecht, Amsterdam en Rotterdam starten met een opleidingstraject naar een lesbevoegdheid voor het primair onderwijs dat past bij hun vooropleiding.

Leeruitkomsten: verkennen en ontwikkelen (wo)

26. In juli 2021 is de verkenning opgeleverd naar de mogelijkheden die het werken volgens de principes van leeruitkomsten biedt voor de universitaire lerarenopleidingen. In september 2021 wordt besloten welke universitaire lerarenopleidingen volgens de principes van het experiment leeruitkomsten willen gaan werken.

27. De ervaringen in het oriënteren op en werken volgens de principes van leeruitkomsten worden in ICL (lerarenopleidingen voor het vo) en PO-Kamer (lerarenopleidingen voor het po) verband gedeeld.

Universitaire zij-instroom: verbeteren intake, toelating en aanbod (wo)

28. In januari 2022 hanteren de ulo's een gezamenlijke werkwijze voor het erkennen en waarderen van eerder verworven competenties als onderdeel van het geschiktheidsonderzoek (specifiek voor de doelgroep zij-instroom in beroep).

29. In juni 2022 is er voor zij-instromers/overstappers een kennisbank beschikbaar, verbonden aan het Onderwijsloket, waarin kandidaten zich via zelfstudie optimaal kunnen voorbereiden op het docentschap.

30. Doorlopend wordt de informatie over de zij-instroomroutes en overstapmogelijkheden duidelijk, goed vindbaar en aangepast op actuele ontwikkelingen zichtbaar gemaakt bij het Onderwijsloket voor geïnteresseerden.

31. In 2021 wordt verkend hoe bestaande flexibele trajecten, zoals de educatieve minor en module, aantrekkelijker kunnen worden aangeboden aan leraren die al een bevoegdheid hebben, of uitstromen vanuit hbo-lerarenopleidingen.

32. In 2023 is er in meerdere regio's een flexibel maatwerktraject voor zij-instromers/overstappers beschikbaar dat is toegespitst op de achtergrond en behoeften van zij-instromers.

33. In 2023 zijn alle trajecten voor zij-instromers aangepast op de eventuele wijzigingen die voortkomen uit de inbedding van de zij-instroom in beroep (ZiB) in het reguliere stelsel. Een onderzoek daarnaar vindt plaats tijdens de looptijd van het bestuursakkoord.

34. In september 2021 is er een landelijk netwerk van examen- en toelatingscommissies die implementatie van de harmonisering van ingangseisen voor zij-instromers begeleidt en onderhoudt, en scholingsplannen voor ZiB-trajecten afstemt.

35. In januari 2022 is er een ICL VO netwerk 'zij-instroom & overstap' waarin bestaande kennis, ervaringen en relevante onderzoeken over de werving, de begeleiding en het opleiden van zij-instromers worden samengebracht en gedeeld.

Bijlage 2. Overzicht interviewrespondenten

Gesprekspartners verkennende interviews

Naam	Organisatie
Anita Derks	Hogeschool Rotterdam
Anne Fleur Kortekaas	ICL Regiegroep bestuursakkoord
Anton van den Brink	Fontys
Dieuwertje Scheringa	VH
Eefje de Boef	MBO Raad
Els de Bock	ADEF
Femke Kolsteren	VO-Raad
Fleur Veringa	VO-Raad
Henk Fuchs	VH
Jacobijn Olthoff	ICL Regiegroep bestuursakkoord
Jan Geluk	CNV-Onderwijs
Jan van Tartwijk	ICL Regiegroep bestuursakkoord
Jos van Meegen	Aeres
Karin van Weegen	LOBO
Laura Wieseman	UNL
Maarten Lamé	PO Raad
Paulien Meijer	ICL Regiegroep bestuursakkoord
Renske Vissers	Aob
Rhea van der Dong	UNL
Roel van Koevinge	MBO Raad

Gesprekspartners bij lerarenopleidingen

Naam	Organisatie
Anne Fleur Kortekaas	VU Amsterdam
Carien Nelissen	Universiteit Leiden
Cormac Burmania	ArtEZ
Emilie Holthuis	InHolland
Erik Schakelaar	Windesheim
Ineke Lam	Universiteit Utrecht
Inge Oudkerk	Hogeschool van Amsterdam
Jaap Rohof	Radboud Universiteit Nijmegen
Joske van Zomeren	ArtEZ
Judith Kivits	Fontys
Marcel Lemmen	De Kempel

Naam	Organisatie
Marije Groos	Hogeschool Leiden
Martine van Rijswijk	Universiteit Utrecht
Mireille Hassemer	Universiteit van Amsterdam
Paulien Meijer	Radboud Universiteit Nijmegen
Perry den Brok	Wageningen University & Research
Ricus Dullaert	Rijksuniversiteit Groningen
Sabine Severiens	Erasmus Universiteit Rotterdam
Sander Bax	Universiteit van Tilburg
Susanne Spiele	Universiteit Twente
Willemijn Wilgenhof	Universiteit van Amsterdam

Contact:

Dialogic innovatie & interactie
Hooghiemstraplein 33-36
3514 AX Utrecht
Tel. +31 (0)30 215 05 80
www.dialogic.nl

